

Arbetslöshet och arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte: individen som en aktiv aktör

En allmän litteraturstudie

Ami Nilsson & Anni Puumalainen

Lärdomsprov

Det sociala området

2023

Lärdomsprov

Ami Nilsson & Anni Puumalainen

Arbetslöshet och arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte: individen som en aktiv aktör.

En allmän litteraturstudie.

Yrkeshögskolan Arcada: Det sociala området, 2023.

Identifikationsnummer:

9167, 9168

Uppdragsgivare:

Yrkeshögskolan Arcada

Sammandrag:

Arbetslöshet är ett socialt problem som innebär komplexa utmaningar som berör fysiska, psykiska och sociala delar av en individs liv. Arbetslösa personer förväntas att vara aktiva på arbetsmarknaden. Arbetskraftspolitiska mål för arbetslösa personer är deltagandet i arbetslivet och de stöds med hjälp av aktiveringspolitiska åtgärder. Dessa består av tjänster som stödjer och rehabiliterar arbetslösa personer till sysselsättning som exempelvis arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte. Syftet med denna studie är att granska hur individens aktörskap blir påverkad av arbetslöshet samt hur aktörskapet stöds inom arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte. Frågeställningarna är: "Hur påverkar arbetslöshet individens möjligheter till aktörskap?" och "Vilka faktorer inverkar på klientens möjligheter till aktörskap i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte?". Metoden för studien är en allmän litteraturstudie. Tio forskningsartiklar är inkluderade i analysmaterialet. Forskningsartiklarna besvarar ena eller båda frågeställningarna ur ett klientperspektiv. Den valda analysmetoden är kvalitativ innehållsanalys med ett induktivt tillvägagångssätt. Den teoretiska referensramen består av olika perspektiv på aktörskap och Freires befrielsepedagogik. Resultaten tyder på att individens upplevelser samt riktning av intresse och aktivitet är avgörande för i vilken grad arbetslöshet påverkar hans aktörskap. En individs aktörskap blir påverkad av subjektiva, individuella och strukturella faktorer. Deltagande i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte kan både stöda och begränsa klientens aktörskap. Begränsande faktorer inom arbetsverksamheten, arbetsverksamhetens mål och möjligheterna den skapar för klienter har en påverkan på hur klienterna stöds till aktörskap. Klienten behöver en upplevelse av att vara ett subjekt. Det betyder att klienten bemöts i en förtroendefull relation med acceptans, värdighet, respekt och jämlik behandling. Klienten behöver en känsla av och möjligheter att fatta beslut, leva och handla på ett sätt som är meningsfullt för hen. Arbete som stödjer aktörskap grundar sig på socialhandledarens och klientens samarbete för att nå önskad förändring och ett ömsesidigt aktörskap.

Nyckelord: aktörskap, arbetslöshet, arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte, social handledning

Degree Thesis

Ami Nilsson & Anni Puumalainen

Unemployment and rehabilitative work activities: the individual as an active agent.

A general literature search.

Arcada University of Applied Sciences: Bachelor of social services, 2023.

Identification number:

9167, 9168

Commissioned by:

Arcada University of Applied Sciences

Abstract:

Unemployment is a social problem that involves complex challenges that can extend to an individual's life either through a physical, psychological or social aspect. Unemployed people are expected to be active in the labor market. Labor policy goals for individuals are deemed as participation in working life and they are supported with the help of activation policy measures. These consist of services that support and rehabilitate unemployed people for employment, such as rehabilitative work activities. The aim of the study is to examine how the individual's agency is affected by unemployment and how agency is supported within rehabilitative work activities. Therefore, the questions identified to be used are: "How does unemployment affect the individual's opportunities for agency?" and "Which factors affect the client's opportunities to agency in rehabilitative work activities?". The method of this study is a general literature search. Ten research articles are included in the analysis material. The research articles answer one or both questions from a client perspective. The chosen analysis method is qualitative content analysis with an inductive approach. The theoretical frame of reference consists of different perspectives on agency and Freire's liberation pedagogy. The results indicate that the individual's experiences and direction of interest and activity are decisive for the degree to which unemployment affects their agency. An individual's agency is influenced by subjective, individual and structural factors. Participation in work activities with the aim of rehabilitation can both support and limit the client's agency. Limiting factors within work activities, the goals of work activities and the opportunities it creates for clients have an impact on how clients are supported to agency. The client needs an experience of being a subject. This means that the client is treated in a trusting relationship with acceptance, dignity, respect and equal treatment. The client needs a sense of and opportunities to make decisions, live and act in a way that is meaningful to the client. Work that supports agency is based on the cooperation of the social guide and the client to achieve the desired change and mutual agency.

Keywords: agency, unemployment, rehabilitative work activities, social guidance

Opinnäyte

Ami Nilsson & Anni Puumalainen

Työttömyys ja kuntouttava työtoiminta: yksilö aktiivisena toimijana.

Yleinen kirjallisuustutkimus.

Yrkeshögskolan Arcada: Sosionomi (AMK), 2023.

Tunnistenumero:

9167, 9168

Toimeksiantaja:

Ammattikorkeakoulu Arcada

Tiivistelmä:

Työttömyys on sosiaalinen ongelma, johon liittyy monimutkaisia haasteita, jotka ulottuvat yksilön elämän fyysisiin, psyykkisiin ja sosiaalisiin osa-alueisiin. Työttömien yksilöiden odotetaan olevan aktiivisia työmarkkinoilla. Työvoimapolitiittiset tavoitteet yksilöille ovat osallistuminen työelämään ja heitä tuetaan aktiivintipoliittisin toimenpitein. Nämä koostuvat palveluista, jotka tukevat ja kuntouttavat työttömiä työllistymistä varten, kuten esimerkiksi kuntouttava työtoiminta. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten työttömyys vaikuttaa yksilön toimijuuteen ja miten toimijuutta tuetaan kuntouttavassa työtoiminnassa. Tutkimuskysymykset ovat: “Kuinka työttömyys vaikuttaa yksilön toimijuuteen?” ja “Mitkä tekijät vaikuttavat asiakkaan mahdollisuuksiin toimijuuteen kuntouttavassa työtoiminnassa?”. Tutkimusmenetelmä on yleinen kirjallisuustutkimus. Analyysimateriaali koostuu kymmenestä tutkimusartikkelista. Tutkimusartikkelit vastaavat yhteen tai molempiin tutkimuskysymyksiin asiakkaan näkökulmasta. Valittu analyysimenetelmä on kvalitatiivinen sisällysanalyysi induktiivisella lähestymistavalla. Teoreettinen viitekehys koostuu eri näkökulmista toimijuudesta ja Freiren vapautuksen pedagogiikasta. Tulokset osoittavat, että yksilön kokemukset sekä kiinnostuksen kohteet ja toiminnan suunta ovat ratkaisevia siinä, missä määrin työttömyys vaikuttaa hänen toimijuuteensa. Yksilön toimijuuteen vaikuttavat subjektiiviset, yksilölliset sekä rakenteelliset tekijät. Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuminen voi sekä tukea että rajoittaa asiakkaan toimijuutta. Ammattilaisten rooli ja lähestymistapa, työtoimintaa rajoittavat tekijät, työtoiminnan tavoitteet ja sen asiakkaille luomat mahdollisuudet vaikuttavat siihen, miten asiakkaita tuetaan toimijuuteen. Asiakkaalle tärkeää on kokemus subjektiivisuudesta. Tämä tarkoittaa, että asiakasta kohdellaan luottamuksellisessa suhteessa, jossa häntä hyväksytään, arvostetaan, kunnioitetaan ja kohdellaan tasa-arvoisesti. Asiakkaalle olennaista on tunne kyvyistään ja mahdollisuuksistaan tehdä päätöksiä, elää ja toimia tavalla, joka on hänelle merkityksellinen. Toimijuutta tukeva työ perustuu sosiaaliohjaajan ja asiakkaan yhteistyöhön halutun muutoksen saavuttamiseksi ja kahdenkeskiseen toimijuuteen.

Avainsanat: toimijuus, työttömyys, kuntouttava työtoiminta, sosiaaliohjaus

Innehåll

1	Inledning	4
2	Bakgrund och tidigare forskning.....	5
2.1	Arbetslöshet.....	5
2.2	Olika typer av arbetslöshet	6
2.3	Orsaker till arbetslöshet på individnivå	6
2.4	Arbetslöshetens påverkan på välbefinnande	7
2.5	Aktiveringspolitik	8
2.6	Socialt arbete och central lagstiftning	10
2.7	Social handledning för arbetslösa vuxna	12
2.8	Socialpedagogiskt förhållningssätt i klientarbete	14
3	Teoretisk referensram.....	16
3.1	Freires teori.....	16
3.2	Aktörskap	17
3.3	Aktörskap enligt Freire.....	18
3.4	Klienten som en aktiv aktör	19
4	Syfte och frågeställning.....	20
5	Metod och material.....	20
5.1	Val av metod	20
5.2	Datainsamling	21
5.3	Urvalskriterier för datainsamling.....	21
5.4	Urvalsprocess.....	23
5.5	Analysmetod	25
5.6	Etiska överväganden	29
6	Resultat	30
6.1	Strukturell inverkan på en arbetslös persons aktörskap.....	30
6.2	Individuella faktorer som påverkar en arbetslös persons aktörskap	32
6.3	Arbetslöshet som en subjektiv upplevelse	33
6.4	Klientens aktörskap i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte	34
6.5	Professionellas förhållningssätt inom arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte	37
7	Diskussion	40
7.1	Resultatdiskussion	40
7.2	Metoddiskussion.....	45
7.3	Slutsatser	49
8	Källor	51

9	Bilagor	57
---	---------------	----

1 Inledning

Detta lärdomsprov är en beställning av Yrkeshögskolan Arcada. Projektet inkluderas i ett större nationellt forskningsprojekt om social handledning. Målet är att samla kunskap och evidens om hur social handledning förverkligas i syfte att främja klientens delaktighet och aktörskap. Vi valde temat arbetslöshet och arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte. Tematiken intresserar oss eftersom arbetslöshet förekommer i alla befolkningsgrupper. Arbetslöshet innebär olika typer av utmaningar för individen. Då kan individen vara beroende och i behov av samhälleligt och socialt stöd. Lagstiftning förpliktar samhället och skyddar dess medlemmar från arbetslöshet.

Arbetslöshet är ett centralt socialt problem i Finland (Mäntysaari 2019 s. 182). Åkerblad och Haapakoski (2022 s. 96) hävdar att antalet långtidsarbetslösa ökat i Finland och att ökningen förutsägs fortsätta. Coronapandemin har haft stora effekter på arbetslivet och arbetsmarknaden. Globalt sett har de negativa effekterna särskilt riktat sig mot dem vars arbetsmarknadsposition redan varit svår. Finlands arbetsmarknad har trots allt polariserats redan före pandemin. På 2000-talet var arbetsmarknaden uppdelad i fragmentariska och stabila deltidsarbetsmarknader, då började osäkerheten drabba särskilt äldre, lågutbildade och arbetslösa. Enligt Statistikcentralens arbetskraftsundersökning var det 77 000 fler i arbetslivet i mars 2022 än året tidigare i Finland. Arbetslösa var 31 000 färre än året tidigare. (Tilastokeskus 2022) Arbetslöshet har minskat kraftigt men långtidsarbetslösheten är fortfarande ett betydande problem (Mäntysaari 2019 s. 182).

Arbetslöshet är ett betydande socialt problem inom kontexten för ett välfärdssamhälle (Mäntysaari 2019 s. 182). Enligt forskning kan arbetslöshet ha en negativ effekt på individens aktörskap (Sage 2018 s. 1055). En socialhandledare behöver en övergripande förståelse för sociala problem (Näkki 2016 s. 104). Denna förståelse är avgörande för främjandet av klientens delaktighet och aktörskap inom social handledning. Ett flertal studier samt facklitteratur lyfter fram aktörskap som ett centralt begrepp inom yrkesområdet (Se t.ex. Mäkinen m.fl. 2011 s. 107; Raatikainen m.fl. 2019 s. 101; IFSW 2014; Sage 2018 s. 1055; Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2017 s. 55; Helminen 2016 s. 22). En djupare förståelse för hur en arbetslös individ upplever sitt aktörskap kan bidra till en bättre

klientrelation. En socialhandledares förståelse av klientens aktörskap kan leda till ett bättre resultat inom social handledningen.

2 Bakgrund och tidigare forskning

Bakgrunden för det här arbetet består av fyra teman: arbetslöshet, aktiveringspolitik, socialt arbete och socialpedagogik. Under rubriken arbetslöshet behandlas lagstiftning, olika typer av arbetslöshet, orsaker till arbetslöshet och arbetslöshetens påverkan på välbefinnande. I kapitlet om aktiveringspolitik behandlas mål och syfte med aktivering samt medborgarnas skyldigheter och rättigheter kopplade till dem. I kapitlet om socialt arbete definieras begreppet från ett globalt och nordiskt perspektiv samt finländska förhållanden. Andra teman som behandlas i detta kapitel är socialvårdslagen samt social handledning för arbetslösa vuxna. Till sist behandlas socialpedagogiskt arbete och förhållningssätt i klientarbete.

Den tidigare forskning som gjorts inom området är inkluderat i bakgrunden. Forskningsartiklar som använts i kapitlet "Bakgrund och tidigare forskning" för detta arbete är: Hiswåls m.fl. 2017, Åkerblad & Haapakoski 2022, Mäntysaari 2019, Morrish & Medina-Lara 2021, Gundert & Hohendanner 2013. Dessa forskningsartiklar behandlar arbetslöshetens inverkan på individen och individens upplevelser av arbetslöshet. I artikelsökningen för tidigare forskning har vi använt databaserna: Arto, ScienceDirect, SAGE Journals, och EBSCO. Centrala begrepp i sökningen var: arbetslöshet, aktörskap och social handledning. Artiklarna som blivit valda till kategorin "tidigare forskning" är publicerade mellan år 2010–2022. Bakgrunden innehåller ett flertal rapporter, bland annat Alasalmi m.fl. 2019, Vaarama m.fl. 2014 och Parpo 2007. Forskningsrapporterna av Uusikangas & Hiilamo 2020, Härmäläinen 2013, Julkunen 2013 och Keskitalo & Karjalainen 2013 behandlar arbetskraftspolitiska åtgärdernas påverkan på individen.

2.1 Arbetslöshet

Rätt till arbete samt skydd mot arbetslöshet är mänskliga rättigheter som är stiftade i den Allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna (2008 artikel 23). Finlands grundlag (18§, 19§ 1999/731) har stiftat i enlighet med de mänskliga rättigheterna att Finlands medborgare har rätt till arbete och näringsfrihet samt social trygghet. Enligt den

Marxistiska konfliktteorins synvinkel anses arbetslöshet vara ett problem som uppstår på grund av hur arbetet planeras och uppbyggs i samhället (Meeuwisse & Swärd 2013 s. 85–86).

Enligt Tuominen (2021 s. 105) har strukturförändringen i samhället samt arbetslivets höjda krav och kompetensförutsättningar lett till att arbete ges bara till dem som är kompetenta och även då till en utvald grupp. En person utan lönearbete anses vara arbetslös. Detta betyder dock inte att personen är inaktiv (Giddens & Sutton 2021 s. 158–159).

2.2 Olika typer av arbetslöshet

När man talar om arbetslöshet är det nödvändigt att notera olika typer av arbetslöshet. Friktionsarbetslöshet är ofta kortvarigt och gäller alla individer, det kan handla om övergående arbetslöshet som till exempel vid byte mellan arbetsplatser. Friktionsarbetslöshet förekommer oftast bland unga och för att denna form av arbetslöshet ska övergå krävs det en efterfråga för arbetskraft. (Bergman-Pyykönen 2009 s. 19–20; Giddens & Sutton 2021 s. 175; Parpo 2007 s. 14–15)

Säsongarbetslöshet är bundet till vissa tidsperioder som till exempel årstider. Konjunkturarbetslöshet förekommer i samband med ekonomisk lågkonjunktur. Lågkonjunktur ökar arbetslösheten och om den blir lång övergår den från konjunkturarbetslöshet till strukturell arbetslöshet. (Bergman-Pyykönen 2009 s. 19; Parpo 2007 s.14) Strukturarbetslöshet är resultatet av märkbara förändringar i ekonomin då arbetskraften inte möter arbetsmarknadens krav. Strukturarbetslöshet är långvarigt och möjligen den mest utmanande formen av arbetslöshet. (Bergman-Pyykönen 2009 s. 19–20; Giddens & Sutton 2021 s. 175)

2.3 Orsaker till arbetslöshet på individnivå

När individen själv väljer att vara arbetslös är det frågan om individens subjektiva val. Enligt den nyliberalistiska förklaringsmodellen kan arbetslöshet ses som ett val av individen som möjliggörs av en inkomsttrygghet och då resulterar individens ovilja att arbeta i arbetslöshet. Denna modell kan ses som stigmatiserande och skuldbeläggande.

Brist på motivation kan påverka individens val att inte arbeta. Ibland är inkomsten från lönearbete nästan lika låg eller bara lite högre än det ekonomiska stödet man får genom utkomststödet. Även om människan värdesätter andra faktorer i arbetet än bara ekonomisk trygghet utgår förklaringsmodellen från att individen handlar ekonomiskt rationellt. (Bergman-Pyykönen 2009 s. 22; Parpo 2007 s. 17–18)

Kön, hälsa, etnicitet och ålder är faktorer som kan påverka risken för arbetslöshet vilket individen kan påverka väldigt lite eller inte alls. Könsbunden segregation på arbetsmarknaden påverkar sysselsättningsmöjligheter och risken för arbetslöshet. Riskerna för arbetslöshet och möjligheterna för anställning är bundna till arbetsmarknadens förändrade tillstånd. (Bergman-Pyykönen 2009 s. 23–24)

2.4 Arbetslöshetens påverkan på välbefinnande

Arbete fungerar som en källa för välbefinnande genom till exempel möjligheter till självförverkligande och sociala kontakter. Arbetslöshet har kopplingar till stort urval av brister i individens välbefinnande genom till exempel inkomstförlust, ensamhet och hälsoproblem samt känsla av meningslöshet. (Vaarama m.fl. 2014 s. 118; Morrish & Medina-Lara 2021 s. 19) Gunderts & Hohendanners (2013 s. 146) studie tyder på att det finns ett positivt samband mellan arbetsmarknadsintegration och den subjektiva uppfattningen om social tillhörighet, risken att känna sig socialt exkluderad är betydligt lägre bland personer i arbetslivet än bland arbetslösa. Morrish & Medina-Lara (2021 s. 19) framhäver att det finns ett tydligt samband mellan ensamhet och arbetslöshet som utsträcker sig genom hela livet, forskningen tyder också på att individer som upplever ensamhet är mer benägna att vara arbetslösa. Arbetslöshetens risker för människors hälsa och välbefinnande har studerats och dokumenterats med både inhemsk och internationell forskning (Mäntysaari 2019 s. 182; Vaarama m.fl. 2014 s. 118).

Arbetslösa har en lägre livstidsförväntan samt högre självmordsrisk jämfört med andra medborgare. Psykiskt illamående, övervikt, alkoholmissbruk och narkotikaproblem är vanligare bland arbetslösa än bland sysselsatta. (Mäntysaari 2019 s. 182; Alasalmi m.fl. 2019 s. 16–17) Mäntysaari (2019 s. 182) lyfter fram att långvarig arbetslöshet är särskilt skadligt men återanställning leder ofta till en minskning av hälsoproblem. Hiswåls m.fl.

(2017 s. 135) forskning poängterar att respondenternas upplevelse av arbetslöshet påverkade deras sociala liv samt konsumtionsmönster på grund av förändringar i deras ekonomiska situation. Enligt Wrede-Jäntti (2010 s. 39) kan inkomstbortfallet väcka skam samt ekonomisk börda vilket i sin tur kan leda till stress eftersom individen är tvungen att skära av nödvändiga utgifter.

Enligt Mäntysaari (2019 s. 183) har arbetskraftspolitiska åtgärder och arbetskraftstjänster vanligtvis utvärderats med ekonomiska kriterier som fattigdomsbekämpning och återanställning. Dock har åtgärders och tjänsters effekt på arbetslösa personers hälsa och välbefinnande studerats i en snäv utsträckning. Ofta hänvisas de till genom att interventionen har givit välfärdseffekter som bieffekt.

2.5 Aktiveringspolitik

Aktivitet kan tolkas som en allmänt accepterad och användbar funktionalitet. Inom rehabilitering av klienter med mental ohälsa kan exempelvis upprätthållande av vardagsliv ses som aktivitet och ett sorts mål. Målet inom aktiveringspolitik är att placera arbetslösa personer på den öppna arbetsmarknaden. (Julkunen 2013 s. 39–40) Medborgare förväntas bli självförsörjande skattebetalare istället för av att vara beroende av social trygghet. (Keskitalo & Karjalainen 2013 s. 7) Syftet med aktiveringspolitiken är att öka arbetsutbudet på arbetsmarknaden, det vill säga att få så många som möjligt att söka sig till arbetsmarknaden. Aktiveringspolitiska åtgärder består av tjänster som stödjer och rehabiliterar klienten till sysselsättning. Dessa tjänster är kopplade till sanktioner som kan påverka klientens arbetslöshetsersättning. (Uusikangas & Hiilamo 2020 s. 121; Keskitalo & Karjalainen 2013 s. 7) Arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte skall förverkligas i enlighet med Lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte (2001/189).

I denna lag föreskrivs det om åtgärder med vilka förutsättningar att få arbete på den öppna arbetsmarknaden och möjligheterna att delta i utbildning samt att få offentlig arbetskraftsservice som tillhandahålls av arbets- och näringsmyndigheterna förbättras för den som får arbetsmarknadsstöd eller utkomststöd på grund av långvarig arbetslöshet. I lagen föreskrivs också om rättigheter och skyldigheter för den som deltar i åtgärderna. (Lag om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte 1§ 2001/189)

Enligt Lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte (3§, 5§, 6§ 2001/189) ska välfärdsområdet och arbets- och näringsbyrån sammanställa en aktiveringsplan och anordna arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte i samarbete med en arbetslös person som uppfyller kriterierna enligt tillämpningsområde i 3§. Välfärdsområdena är skyldiga att organisera arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte. Lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte definierar dock inte på vilket sätt arbetsverksamhet ska organiseras, bara den är i enlighet med lagen.

I aktivering omdefinieras medborgarnas skyldigheter och rättigheter i förhållanden till samhället. Skyldigheten att delta i utbildning och arbete samt rätten till inkomsttrygghet har kopplats samman starkare än tidigare. Denna förändring har inneburit en generellt ökad betoning på arbete. Välfärdsstaterna har varit tvungna att omvärdera mål, medel och lagstiftning. Lösningar eftersträvas för långtidsarbetslöshet och annan relaterad marginalisering. (Keskitalo & Karjalainen 2013 s. 8) Aktiveringspolitiken har kritiserats för individualisering av strukturella problem (Julkunen 2013 s. 40).

Den teoretiska grunden för aktiveringspolitiken kan analyseras genom att dela upp aktiveringsåtgärderna i två grupper: sanktioner och möjliggörare. Arbetslösa har skyldighet att delta i olika aktiverings- och sysselsättningsåtgärder som den offentliga makten anvisat till hen. Enligt föreskrifter är deltagande i aktiveringsåtgärder både en rättighet och skyldighet. Om den arbetslösa vägrar att delta i aktiveringsåtgärder kan olika sanktioner dömas. Sanktioner omfattar förändringar relaterade till arbetslöshetsförmån eller dess varaktighet, att arbetslöshetsförmånen villkoras av aktivt arbetssökande, tillsyn och skyldighet att ta emot arbete eller en aktiveringsåtgärd. (Hämäläinen 2013 s. 176; Keskitalo & Karjalainen 2013 s. 9) Aktiveringsåtgärder som möjliggör och motiverar till sysselsättning är aktiva arbetskraftspolitiska åtgärder, arbetsförmedlingstjänster och stödåtgärder i form av pengar. Typiska inslag i aktiveringsstrategier är tidiga insatser och tät kontakt, rapportering och övervakning av arbetsförmåga och arbetssökning, direkta arbetsuppdrag för arbetslösa, individuella aktiveringsplaner eller sysselsättningsplaner och arbetskraftspolitiska åtgärder för att förbättra motivation och kompetens. (Hämäläinen 2013 s. 173–174, 176)

Deltagande i aktiveringsåtgärder kan öka känslan av att bli erkänd och ge upplevelser av människovärde. Men dessa åtgärder kan också ha den motsatta effekten, dvs. ge upplevelser av nedvärdering och förtryck. (Julkunen 2013 s. 40) I Finland utsätts unga vuxna i åldern 18–24 för hårdare arbetspolitiska sanktioner än resten av befolkningen. Handlingssättet motiveras av att unga vuxna bör fokusera på arbete eller utbildning. Det verkar dock som att sanktionerna mest uppmuntrar dem som redan har bättre förutsättningar att komma in på arbetsmarknaden eller utbildning. Detta tyder på att sysselsättningsfrämjande åtgärder kan försvaga situationen för dem i de mest utsatta positioner, om sanktionerna leder till ett avståndstagande från servicesystemet och den ekonomiska trygghet som grundläggande försörjning medför. (Uusikangas & Hiilamo 2020 s. 120)

2.6 Socialt arbete och central lagstiftning

Socialt arbete är i dag en global verksamhet som utmärks av olika historiska och kulturella villkor i olika delar av världen. Åsikterna skiljer sig då vi definierar vad socialt arbete är. (Meeuwisse m.fl. 2016 s. 29–30) Enligt en global definition är socialt arbete ett praktikbaserat yrke samt ett vetenskapligt kunskapsområde. Socialt arbete är ett förändringsarbete, med syfte att påverka bristfälliga livssituationer och sociala förhållanden. Målet är att stärka social sammanhållning, delaktighet och aktörskap bland individer, grupper och gemenskaper. (IFSW 2014)

Med utgångspunkt i nordiska förhållanden kan vi säga att socialt arbete knyts till bestämda kriterier eller definitioner. Dessa kriterier gäller målet för arbetet, utbildning, kunskapsbas, målgruppen och använda metoder. (Meeuwisse m.fl. 2016 s. 30) Arbetet syftar till att stödja människors välbefinnande och ge stöd till individer med särskilda behov eller som lever i svåra livssituationer samt minska ojämlikhet (Nivala & Ryyänen 2019 s. 265).

I Finland började man redan 1918 utbilda professionella inom det sociala området. Orsaken till detta var ett ökande behov av pedagogiskt yrkeskunnig personal som tog hand om krigsföräldralösa barn på barnhem. Sen dess har samhällsutvecklingen medfört kontinuerliga förändringsbehov i den sociala välfärdssektorn. Socialt arbete är starkt

kopplat till politiska och sociala förändringar, eftersom lagstiftning, förordningar och riktlinjer styr arbetet. (Raatikainen m.fl. 2019 s. 9, 18)

I dagens Finland producerar den offentliga, privata och tredje sektorn sociala tjänster. Sociala arbetet kan delas in i formellt och informellt arbete. Det mer formella sociala arbetet kan utföras av alla ovan nämnda sektorer, men kännetecknande för arbetet är kopplingen till förvaltning och finansiering av offentliga myndigheter. Ofta handlar det om verkställandet av befolkningens rättigheter. Det mindre reglerade, informella sociala arbetet utförs av organisationer från tredje sektorn. Denna typ av socialt arbete strävar efter att snabbt svara på uppstående behov, vilket innebär att pröva på nya arbetssätt och består huvudsakligen av volontärarbete och kamratstöd. (Nivala & Ryyänen 2019 s. 265–266; Raatikainen m.fl. 2019 s. 65)

Socialt arbete styrs av en stark värdegrund. Detta innebär människosyn, sociala värderingar och vad som anses bidra till förändring. Centrala principer är social rättvisa, mänskliga rättigheter, respekt för mångfald, solidaritet och kollektivt ansvar. Arbetet är holistiskt dvs. människan ses som en helhet där hens fysiska, psykiska och sociala faktorer alltid är närvarande och samspelar med varandra. (Tjersland m.fl. 2011 s. 20; Raatikainen m.fl. 2019 s. 77; IFSW 2014; Meeuwisse m.fl. 2006 s. 227–228) Det sociala arbetet styrs av en stark yrkesetik. Yrkesetiken är i sin omfattning bredare än lagstiftningen. Den professionella kan möta t.ex. samhälleligt maktutövande, strukturella missförhållanden eller lagstiftning som inte går hand i hand med de etiska principerna (Talentia 2018 s. 7).

Socialvårdslagen (2014/1301) fastställer främjande av socialt välbefinnande, trygghet och inkludering. Lagens syfte är att tillhandahålla tillräckliga och högkvalitativa sociala tjänster med lika villkor för alla medborgare. Socialvårdslagen är inriktad på att stärka grundläggande service och minska behovet av korrigerande åtgärder. Den fastställer hur socialvård ska organiseras i välfärdsområdena. Enligt socialvårdslagen ska socialt arbete skapa en helhetsbild av klientens situation där socialt stöd och service möter klientens behov. (Socialvårdslagen 1§, 15§ 2014/1301; Raatikainen m.fl. 2019 s. 61–62)

Som professionell inom det sociala området måste man förhålla sig till lagar, förordningar och bestämmelser av olika slag. I flera situationer arbetar man med rättslig problemlösning, t.ex. hantering av ansökningar om sociala förmåner eller i utredningar om en individ varit utsatt för ett brott. Som professionell måste man ha goda kunskaper om lagstiftning för att kunna hjälpa klienten att veta sina rättigheter genom att informera och vägleda. Särskilt viktiga lagar är de som gäller ekonomisk försörjning, hälso- och sjukvård, omsorg om barn och unga, personer med missbruksproblem, äldre samt personer med funktionsvariation. (Meeuwisse m.fl. 2006 s. 110)

Inom det sociala arbetet kan den sociala integrationens uppgift ses genom dess två komplementära dimensioner. Den ena dimensionen betonar individuellt arbete där målet är att stärka klientens autonomi, empowerment och delaktighet. Detta görs med hjälp av rehabiliterande interaktivt grepp i arbetet. Andra dimensionen betonar arbete som inriktar sig till samhällets strukturer där målen är relaterade till utvecklingen av vuxensocialt arbete och dess tjänster samt medborgarinflytande och nätverkande. I Finland är det vanligt att fokuset på arbetet ligger mest vid individuellt arbete och mindre på den samhällseliga dimensionen. Individens utmaningar är ofta kopplade till samhällseliga problem som till exempel arbetslöshet, hemlöshet och otillräcklig grundtrygghet. I ett välfärdssamhälle ingår i den sociala integrationen att ta hand om de mindre bemedlade människors grundläggande behov och att förbättra deras funktionsförmåga. (Näkki 2016 s. 100–102)

2.7 Social handledning för arbetslösa vuxna

Social handledning för vuxna ges inom olika arbetsområden inom socialvården, exempelvis inom sysselsättningsfrämjande tjänster (Helminen 2022 s. 5). I socialvårdslagen (2014/1301) är social handledning definierat enligt följande:

Med social handledning avses rådgivning, handledning och stöd för individer, familjer och gemenskaper i användningen av service och samordningen av olika stödformer. Målet är att främja individens och familjens välfärd och delaktighet genom att stärka deras livskompetens och funktionsförmåga. (Socialvårdslagen 16§ 2014/1301)

Enligt Helminen (2022 s. 6) är målet med social handledning att öka klientens delaktighet, funktionsförmåga, välbefinnande, resurser och livskontroll. Centrala element i social

handledning är klientorientering, rådgivning, handledning, förändringsarbete, mångprofessionellt samarbete samt utveckling av tjänster och verksamhet.

I social handledning är bemötandet av klienten centralt samt motivering till att klienten kan klara sig självständigt. Arbetet grundar sig på en människosyn som framhäver klientens eget medvetande, auktoritet och aktörskap. Resurscentrerat synsätt på klientarbete är en utgångspunkt för social handledning. En god kompetens för växelverkan är centralt i klientarbetet samt respekt och att se klienten som en aktiv aktör. (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2017 s. 55; Helminen 2016 s. 22) Näkki (2016 s. 104) poängterar att bedömningen av klientens helhetssituation kräver en övergripande förståelse för sociala problem och empatiförmåga av socialhandledaren.

Inom arbetsförmedlingen finns varierande arbetsuppgifter och -miljöer för socialhandledare. I sysselsättningstjänsterna arbetar socialhandledaren oftast tillsammans med unga och vuxna som är utanför arbetslivet. Dessa klienter kan ha svårigheter att komma in på arbetsmarknaden exempelvis p.g.a. en svår arbetsmarknadssituation. Handledarens uppgift är att stöda klienten i att söka utbildningar, studier, anställning och deltagande i arbetslivet. Syftet med arbetet är att klienten blir sysselsatt med lönearbete. (Helminen 2022 s. 115–116)

I social handledning inom arbetsförmedlingen kartläggs klientens livssituation med fokus på utbildning och sysselsättning. Socialhandledaren behöver kännedom av de olika aktiveringsåtgärderna. Handledningen bör vara individuell och målinriktad d.v.s. socialhandledaren bör utreda och följa utvecklingen av klientens resurser samt funktions- och arbetsförmåga som främjar utbildning eller deltagande i arbetslivet. Målet är att aktivera klienten till utbildning och sysselsättning. (Helminen 2022 s. 116)

Tillsammans med klienten och aktörerna inom TE-tjänsterna planerar socialhandledaren en aktiveringsplan som bemöter klientens behov. Utgångspunkten ligger i klientens livssituation. Arbetet utgår från ett resurs- och lösningsorienterat förhållningssätt. Klienten ges vägledning och serviceradgivning. Som resultat av detta samarbete bör klienten hitta en individuellt anpassad plan som leder till någon sorts rehabilitering, utbildning eller sysselsättning. (Helminen 2022 s. 116–117; Helminen 2016 s. 15)

Arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte är en form av service inom sysselsättningsfrämjande tjänster. Klienter som deltar i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte har vanligtvis varit arbetslösa under en längre tid. Socialhandledningens uppgift inom rehabiliterande arbetsverksamhet är bred. Den syftar till att öka klientens självkännedom, livshantering, välbefinnande, hälsa, sociala relationer och anställningsvillkor. Socialhandledarens uppgift är att stödja klienten till att hitta sin egen plats på arbetsmarknaden. Rehabiliterande arbetsverksamhet planeras tillsammans med klienten. Socialhandledaren kan delta i planering, genomförande och utförande av rehabiliterande arbetsverksamhet. Det är centralt att skapa ytterligare framtidsplaner och vägar som leder till utbildning och sysselsättning. (Helminen 2022 s. 118–119)

2.8 Socialpedagogiskt förhållningssätt i klientarbete

Socialpedagogik är en disciplin vars grund är baserad på samhällsvetenskaper och pedagogiska vetenskaper där det sociala och pedagogiska förenas. Kärnan i socialpedagogiskt tänkande och handling är socialetik samt strävan mot ett bättre liv. Socialpedagogiska tankesättet granskar samhällsfrågor, särskilt relationen mellan individ och gemenskap samt individens integration i samhället. (Kurki m.fl. 2006 s. 9; Raatikainen m.fl. 2019 s. 100, 102)

Socialpedagogiken har en självständig historia på mer än hundra år, den har också definierats olika under olika tidsskeden. I dagens läge kan socialpedagogiken ses genom dess två uppgifter: den bredare och allmänna uppgiften och den snävare speciella uppgiften. Den allmänna uppgiften betonar allmän social fostran och gäller alla människor. Att strukturera och verkställa social fostran som bidrar till människors sociala tillväxt i deras egna gemenskaper och som medlemmar i samhället. I stället för bara samexistens är syftet att stödja ett meningsfullt liv tillsammans samt stödja varje människa som en unik och social varelse. I den allmänna betoningen tolkas socialpedagogik som vetenskapen om social fostran. Socialpedagogiken studerar människans sociala tillväxt och hur det kan stödas både från ett individ- och

samhällsperspektiv. (Kurki m.fl. 2006 s. 9; Raatikainen m.fl. 2019 s. 100; Nivala & Ryyänen 2019 s. 57)

Socialpedagogikens speciella uppgift betonar mötandet av sociala problem med hjälp av social fostran. Målgruppen för denna uppgift är människor vars liv är hotade eller komplexa på grund av sociala problem, sociala risker, särskilda behov eller sociala missförhållanden och ojämlikhet i samhället. Syftet är att förebygga, lindra och utreda problem och ojämlikhet med hjälp av pedagogiskt stöd och social påverkan. I den speciella betoningen tolkas socialpedagogik som en pedagogisk vetenskap om socialt arbete som studerar olika sociala underlägen. (Raatikainen m.fl. 2019 s. 100; Kurki m.fl. 2006 s. 9; Nivala & Ryyänen 2019 s. 57–58)

Oftast betonas socialpedagogikens speciella uppgift i definitionen av socialpedagogik och i praktiskt arbete, men indelningen av de två uppgifter hjälper att komma ihåg vikten av den allmänna uppgiften. Om den allmänna uppgiften inte noteras och socialpedagogiken endast granskas som ett pedagogiskt möte för hantering av sociala problem, riskeras socialpedagogiken insnåvas till en teknisk metod för att hantera sociala problem. Den allmänna uppgiften påminner av de bredare sociala och pedagogiska samt samhälleliga aspekterna som är centrala för socialpedagogiken. (Nivala & Ryyänen 2019 s. 58)

Syftet med pedagogiskt socialt arbete är att erbjuda klienten möjlighet att förstärka sin kompetens i vardagssituationer (Cederlund 2014 s. 19). Socialpedagogiskt arbete är alltid holistiskt och innebär arbete på tre nivåer: individ, gemenskap och samhälle. Samtliga nivåer är konstant närvarande i socialpedagogiskt arbete. Dessa olika nivåer kan involveras i socialpedagogiskt arbete på olika sätt och det går att identifiera olika inriktningar i socialpedagogikens praxis, beroende på vilken av nivåerna som kännetecknar och styr arbetet kraftigast. (Nivala & Ryyänen 2019 s. 224; Raatikainen m.fl. 2019 s. 101)

I socionomens klientarbete kan två ledande riktningar urskiljas: socialpedagogiskt arbete och psykosocialt arbete. Det socialpedagogiska arbetssättet stödjer delaktighet och aktörskap och bygger på bemötande samt dialog. Det är ett funktionellt, kreativt och gemenskapligt arbetssätt som betonar individens tillväxt och stöder socialisation. Medan

det psykosociala arbetssättet betonar den individuella, vårdande och terapeutiska karaktären. (Mäkinen m.fl. 2011 s. 107; Raatikainen m.fl. 2019 s. 101)

3 Teoretisk referensram

Till följande presenteras teoretiska referensramen som stödjer studiens syfte: hur klientens aktörskap påverkas av arbetslöshet samt hur arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte besvarar klientens stödbehov från ett aktörsperspektiv. Den teoretiska referensramen består av Freires teori och olika perspektiv på aktörskap.

3.1 Freires teori

Enligt Freires teori ligger grunden för det pedagogiska arbetet i kampen mot ojämlikhet, orättvisa, utnyttjande, våld och förtryck. Han strävade efter att arbeta mot en verklighet där alla har möjligheten att utvecklas som individ. Som ett medel för detta utvecklade han en metod som kallas befrielsepedagogik. Grunden för metoden ligger i att lära sig om världen tillsammans med dem vars röster tystats. Samtidigt betonar Freire att enbart pedagogisk förändring inte räcker, utan det måste ske parallellt med förändringar i sociala och politiska system. (Nivala & Ryyänen 2019 s. 79–81)

Paulo Freire nämns ofta som en av socialpedagogikens klassiska teoretiker. Dock använde han aldrig själv titeln socialpedagogik för sina teorier och det framgår inte om han var bekant med de tyska diskussionerna om socialpedagogik. När socialpedagogikens kritiska trend började ta form i Tyskland på 1960-talet var Freire en av teoretikerna vars åsikter stödde socialpedagogiken på ett nytt sätt. Sedan dess har Freires teorier och handlingar etablerat sig i många länder, inklusive Finland, specifikt som hörnstenen i kritisk socialpedagogik. (Nivala & Ryyänen 2019 s. 80)

Paulo Freire (1921–1997) föddes i en medelklassfamilj i den ekonomiskt utsatta delen av Brasilien, i staden Recife. Lågkonjunkturen på 1930-talet utarmade familjen så mycket att alla svälte. Att uppleva betydelsen och effekterna av social ojämlikhet gjorde Freire tidigt medveten om ojämlikhetens orättvisa. Han förstod att ojämlikhet och dess nedsättande effekter varken var en naturlig eller oundviklig del av världsordningen, och därför inte bör anpassas till. (Kurki 2000 s. 36; Nivala & Ryyänen 2019 s. 80)

I Brasilien arbetade Freire bland obemedlade lantarbetare och intresserade sig för hur den okunnighet och passivitet som utmärkte dem var en konsekvens av den situation de befann sig i. På grund av ekonomiskt, politiskt och socialt förtryck hölls de ”gömda” i en situation utan möjlighet att utveckla kritiskt medvetande eller att reagera. Freires huvudpoäng för att övervinna förtrycket är att människan måste bli medveten om orsakerna, så att hen kan skapa en ny situation som ger möjligheter till att sträva efter ett rikare människovärde. (Askheim & Starrin 2007 s. 20)

Freires teorier och handlande utkristalliseras i frigörelsens pedagogik, som bygger på dialogisk och gemensam problematisering av frågor. I den är nyckeln att stödja människors frihet och möjligheter till humanisering, samt att uppmuntra det egna tänkandet och samarbetet. Betydelsen för Freires teori ligger i att han visade att de förtryckta aldrig bara är de förtryckta, utan också skapare av kultur och ett historiskt subjekt som kan förändra samhället. (Nivala & Ryyänen 2019 s. 81)

3.2 Aktörskap

Inom forskning har begreppet aktörskap, tillsammans med empowerment och delaktighet, kopplats till förändringen av klientens situation. Detta bygger på idén om klientens egen roll och ansvar för sin situation med stöd av professionella. Detta synsätt har förknippats med en kulturell och politisk förändring som betonar individuell autonomi och valfrihet. (Mönkkönen m.fl. 2019 s. 91) Hönkkä m.fl (2010 s. 143) har grovt definierat aktörskap som ett sätt att beskriva det ömsesidiga förhållandet och växelverkan mellan individen och miljön. I extremfall kan aktörskap uppfattas som individens absoluta frihet att handla oberoende av miljön. Som motsats kan individens handlingar säga konstrueras utifrån yttre faktorer som samhällelig maktutövning dvs. aktörskapet förhindras. Lois McNay (2004) beskriver aktörskap som ett så kallat förmedlande koncept som kan användas för att undersöka samband mellan vardagsupplevelser och sociala strukturer (Se Åkerblad & Haapakoski 2022 s. 100). Tuominen (2021 s.102) påpekar att individens medvetenhet om sitt eget aktörskap är grundläggande för aktörskapen. Känslan av aktörskap speglar hur människor känner att de kan påverka händelser, situationer, aktiviteter, sina egna liv eller andra individer. Aktörskap är kopplat till känslan av en individs sociala värde.

Nivala och Ryyänen (2019 s. 95) konstaterar att en av de centrala principerna i socialpedagogiskt tänkande och handlande är att se och möta varje människa som en aktör. Aktörskap betyder vilja, förmåga och möjlighet att göra val och därmed sammanhängande handlingar som en del av den egna livscirkeln. Det handlar om att en person uttrycker sig själv i sina handlingar och utövar sin frihet genom sina val. Inom socialpedagogik förstås aktörskap särskilt utifrån verksamhetens gemensamma och interpersonella karaktär. Hönkkä m.fl. (2010 s. 143) lyfter fram ett sociokulturellt perspektiv där aktörskap inte bara ses som en egenskap hos individen, utan något som också är definierat av samhällsliga strukturer. Aktörskap är en växelverkan mellan individen och miljön som konstrueras av kulturella, historiska och sociala förhållanden.

Enligt Nivala & Ryyänen (2019 s. 95) är aktivitet nyckeln till människans existens och mänsklighet. Den är lika grundläggande som de biologiska processer som håller människan vid liv och igång. Till exempel: en person kan leva utan att arbeta, men ett liv utan aktiviteter som förbinder hen med andra människor "är inte längre ett människoliv eftersom det inte levs bland andra". Aktivitet kopplas därför specifikt till att leva tillsammans med andra. Tuominen (2021 s.101) undersökte hur unga arbetslösa mäns aktörskap och dagliga liv ser ut. I samhällslig diskussion lyfts mäns illamående regelbundet fram. Det finns en rädsla för att de arbetslösa marginaliseras, passiveras och möjligen tappar sin arbetsförmåga. I samhällsdebatten förekommer en oro ifall de arbetslösa tappar sitt aktörskap i samband med arbetsförmågan. Nivala & Ryyänen (2019 s. 104–105) lyfter fram att teorin om aktivitetsmöjligheter framträder ett perspektiv som är särskilt viktigt för hur aktörskap förstås inom socialpedagogiken. En person ska ha rätt att uppnå och upprätthålla aktivitetsmöjligheter, men hen ska också kunna välja hurdan den egna aktiviteten är, så länge den inte skadar andra. Aktörskap har blivit ett begrepp som betonar frivillighet och dess möjligheter; det är förmågan och viljan att förverkliga sig själv.

3.3 Aktörskap enligt Freire

För den socialpedagogiska definitionen av aktörskap kan man använda Paulo Freires subjekt-begrepp. Freire ser verkligheten som en helhet som består av två områden. Första

är ”subjektivitet”, det vill säga en personlig tolkning av verkligheten, som består av medvetenhet och upplevelser. Det andra är ”objektiva faktorer”, det vill säga historiska, politiska, sociala och kulturella förhållanden i en viss tid och plats. (Nivala & Ryyänen 2019 s. 97–98)

Enligt Freire lever människan sitt liv samtidigt bestämt av ”subjektivitet” och ”objektivitet”. Detta resulterar i en så kallad dialektisk förståelse av aktörskap, där den centrala tanken är att en person kan påverka den pågående verkligheten som en medveten aktör, det vill säga som subjekt. Samtidigt påverkar verkligheten, det vill säga den breda ramen för våra liv och aktiviteter, vårt tänkande och våra handlingar. De ställer villkor för verksamheten, som dock inte är oundvikliga eller oföränderliga. (Nivala & Ryyänen 2019 s. 98)

3.4 Klienten som en aktiv aktör

Klientens aktörskap skapas i en klientrelation som bedrivs av stabilitet. Klienten behöver en känsla av att den professionella är genuint intresserad av klientens ärende. Aktörskap är svårt att skapa utan förtroende. Klienten bör engagera sig eller känna sig delaktig i verksamheten, men det kräver också engagemang av den professionella. Den professionella måste hantera de överenskomna ärendena, vara hjälpsam och stöda klienten i olika situationer. Detta bidrar till ett ömsesidigt aktörskap. Då två aktörer i olika maktpositioner samverkar och aktören i en svagare ställning kan dra nytta av situationen talas det om ett gemensamt aktörskap. För klienten är det viktigt att den professionella arbetar för klientens bästa. (Tuominen 2021 s.113)

Frihet och att uppmärksamma under vilka förutsättningar frihet förverkligas är en väsentlig del av aktörskap. Sociala stödstrukturer som hjälper medborgare med lång- eller kortvariga utmaningar i sitt liv, måste upprätthållas och försvaras oavsett beslutsfattare. Det är centralt att främja möjligheter för aktörskap samt att bevara strukturer och institutioner som skapar förutsättningar för aktörskap. (Nivala & Ryyänen 2019 s. 104; Tuominen 2021 s.115)

4 Syfte och frågeställning

Syftet med studien är att samla kunskap om hur klientens aktörskap påverkas av arbetslöshet. Intresset ligger i hur social handledning lyckas med att besvara klientens stödbehov i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte. Studien utgår från ett klientperspektiv, det vill säga hur arbetslösa personer i arbetsför ålder inom arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte upplever sina möjligheter och begränsningar till aktörskap.

Frågeställning:

1. Hur påverkar arbetslöshet individens möjligheter till aktörskap?
2. Vilka faktorer inverkar på klientens möjligheter till aktörskap i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte?

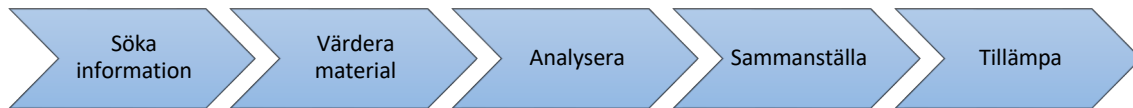
5 Metod och material

I följande kapitel presenteras val av metod, processen för datainsamling, inklusions- och exklusionskriterier, val av analysmetod samt arbetets etiska överväganden. Det är centralt för en litteraturstudie att beskriva hela processen tydligast möjligt. De metodologiska valen är baserade på relevant metodlitteratur.

5.1 Val av metod

Enligt Jacobsen (2007 s. 12) är metoden en beskrivning av hur undersökningen i praktiken genomförs och den driver oss att passera vissa steg för att genomföra den. Beställaren har på förhand bestämt att metoden för denna studie är en litteraturstudie. Statistiska metoder kan vara analys av information i numerisk form och kallas för kvantitativa metoder, medan metoderna för tolkning och bearbetning av textmaterial kallas för kvalitativa metoder (Patel & Davidson 2019 s. 139). Studien utgår från ett kvalitativt forskningsperspektiv eftersom den är öppen och flexibel samt lämpar sig väl vid utveckling av ny kunskap och en djupare förståelse. För förståelsen är det nödvändigt att ha ett intensivt undersökningsupplägg, det vill säga att koncentrationen ligger på några få enheter. (Jacobsen 2007 s. 15)

I en litteraturstudie undersöker man existerande kunskap som dokumenterats. Studien utgår från att man börjar med att reflektera och söka information. Sedan värderas materialet och därefter analyseras, sammanställs och tillämpas kunskapen. (Forsberg & Wengström 2003 s. 74) Stegen användes för denna studies arbetsprocess och är sammanställda i figur 1.

Figur 1. Arbetsprocessen i en litteraturstudie enligt Forsberg och Wengström, 2003.

5.2 Datainsamling

En undersökning ska vara en metod för att samla kunskap. Oavsett hurdan sorts kunskap det handlar om bör den vara giltig, relevant, pålitlig och trovärdig (Jacobsen 2007 s. 12). Enligt Forsberg & Wengström (2003 s. 74) kan problem alltid granskas från flera olika aspekter, därför är det nödvändigt att förtydliga och formulera ett mindre problemområde - så att frågan kan besvaras.

Sökord gör grunden för datasökningen (Forsberg & Wengström 2003 s. 77). Sökord som använts för denna studie är arbetslöshet, aktörskap, aktivitet, rehabiliterande arbetsverksamhet, Finland, socialt arbete och social handledning (Se bilaga 1). Orden har använts i olika böjningar samt översättningar på finska och engelska. För ett möjligast omfattande utbud av artiklar användes flera olika databaser, både nordiska och internationella. I datasökningen har följande databaser använts: EBSCO, Arto, Medic, SAGE Journals och SveMed+.

5.3 Urvalskriterier för datainsamling

Utgångspunkterna för val av artiklar ska vara tydliga. Litteratursökningen avgränsas med inklusions- och exklusionskriterier samt dokumenteras sökord och sökvägar. Syftet med detta är att läsaren förstår hur slutliga valet av artiklarna gjorts. (Friberg 2012 s. 137)

Artiklar som behandlar aktörskap hos en specificerad grupp eller minoritet (till exempel personer med funktionsnedsättning, invandrare eller förutbestämt yrke) har exkluderats

eftersom en specifik målgrupp kan ha utmaningar som inte kan generaliseras i förhållande till studiens målgrupp d.v.s. arbetslösa personer i arbetsför ålder. Till exempel lyfter Bolin och Sorbrings (2020 s. 158) fram i sin studie skillnader mellan familjer med invandrarbakgrund och de som är födda i landet. Forskning tyder på att denna målgrupp oftare drabbas av olika former av socialt utanförskap. Vilket naturligtvis påverkar individens möjligheter till aktörskap p.g.a. att individens aktörskap konstant är i växelverkan med miljön (Hönkkä m.fl. 2010 s. 143).

Inklusions- och exklusionskriterierna är utformade utifrån frågeställningen för att hitta artiklar som besvarar frågeställningarna i studien. För att få de mest relevanta samt uppdaterade resultaten för undersökningen har vi valt att använda oss av artiklar som publicerats mellan år 2010–2022. För att få artiklar som är granskade av ämnesexperter innan de accepterats för publicering har referentgranskade ("peer reviewed") och kvalitetsgranskade artiklar varit ett centralt kriterium. Inklusions- och exklusionskriterierna är sammanställda i figur 2.

Inklusionskriterier	Exklusionskriterier
• Artiklar publicerade mellan år 2010 och 2022 • Artiklar som är publicerade på svenska, finska eller engelska • Artiklarna ska behandla aktörskap (eller subjektiva upplevelser som kan kopplas till begreppet aktörskap) och arbetslöshet • Artiklarna ska behandla social handledning och/eller rehabiliterande arbetsverksamhet för arbetslösa personer (för att besvara andra frågeställningen) • Artiklarna ska bidra till arbetets syfte • Artiklarna ska innehålla en i förväg bestämd hypotes eller tydlig frågeställning, som ska kunna bekfrätas/avstrykas/besvaras • Artiklar som är referent- eller kvalitetsgranskade • Artiklar tillgängliga i full text	• Artiklar publicerade före år 2010 • Artiklar publicerade på andra språk än svenska, finska eller engelska • Artiklar som utgår från ett vårdperspektiv • Artiklar som är avgränsade till minoritetsgrupper eller andra specifika målgrupper • Artiklar som inte bidrar till arbetets syfte • Artiklar som inte innehåller en i förväg bestämd hypotes eller tydlig frågeställning • Artiklar som inte blivit referent- eller kvalitetsgranskade • Avgiftsbelagda artiklar

Figur 2. Inklusions- och exklusionskriterier för artiklar i undersökningen.

5.4 Urvalsprocess

Vanligen görs ett första urval genom att läsa titel och sammanfattningen av artikeln (Forsberg & Wengström 2003 s. 86–87). Enligt Friberg (2012 s. 137) läses sammanfattningarna av de valda artiklarna för att få en helhetsbild d.v.s. helikopterperspektiv. Detta perspektiv kräver ett kritiskt förhållningssätt med fokus på vad man egentligen är ute efter och ger läsaren en överblick av materialet. Vi valde artiklar för denna studie i enlighet med inklusions- och exklusionskriterierna. Efter detta läste vi artiklarnas sammandrag, syfte och resultat med ett möjligast objektivt förhållningssätt.

Fyra artiklar exkluderades från studien eftersom de exempelvis behandlade frågeställningarna från ett professionellt perspektiv eller var för avgränsade till specifika målgrupper med mer specificerade utmaningar. Vi gjorde en ny datasamling för att få

tillräckligt många artiklar (minimum 10 artiklar) inkluderade i studien för att besvara frågeställningarna. Artiklarna som blev inkluderade i studien efter den andra datasamlingen var: Lähteenmaa 2010 och Mäntyneva 2019.

De artiklar som innehållsmässigt är relevanta för att besvara studien läste vi i sin helhet. De relevanta artiklarna gick vidare för kvalitetsgranskning. Tre artiklar (Lähteenmaa 2010, Lähteenmaa 2011 & Juvonen 2014) hittades från databasen Arto, men artiklarna var inte märkta som kvalitetsgranskade (peer review) på databasen. Med en djupare granskning blev dock kvaliteten på artiklarna granskade. De är publicerade i vetenskapliga tidskrifter Työpoliittinen aikakauskirja (Lähteenmaa 2010) och Nuorisotutkimus (Lähteenmaa 2011 & Juvonen 2014). Två artiklar (Lähteenmaa 2010 & Juvonen 2014) hittades via databasen Arto men de fanns inte tillgängliga i fulltext. Dessa två artiklar hittades som fulltext via www.google.fi.

Enligt Forsberg och Wengström (2003 s. 110) står litteraturstudiens värde i hur relevanta studier identifieras och värderas. Kvalitetsbedömningen av artiklarna bör innehålla forskningens syfte, frågeställningar, design, urval, mätinstrument, analys och tolkning. För att kunna värdera forskningen krävs kunskap i vetenskapliga metoder samt kritisk granskning. (Forsberg & Wengström 2003 s. 89–90) Tillförlitligheten av resultat i en innehållsanalys beror på tillgänglighet av lämpliga data (Elo m.fl. 2014 s. 8). Vi har sökt efter lämpliga data för denna studie. Syftet med data är att besvara på forskningsfrågorna. Våra reflektioner kring artiklarnas lämplighet för studien är diskuterade i kapitel 7.2 Metoddiskussion. De valda artiklarna är sammanställda i bilaga 2. I bilagan förekommer följande information: författare, rubrik, årtal, metod, antal respondenter, syfte, vilken forskningsfråga artikeln berör och resultat. Relevansen av artiklarna i förhållande till forskningsfrågorna är sammanställda i figur 3. Vi anser att sammanställningen och bilagan ger en helhetsbild av artiklarnas lämplighet och relevans för studien.

Figur 3. Sammanställning av vilken frågeställning artiklarna berör.

Enligt Forsberg och Wengström (2003 s. 89) finns det behov av att sammanställningar görs över en stor mängd publicerade forskningsartiklar. Fastän Forsberg och Wengströms påstående är relativt gammalt kan det på basen av datasökningen i denna studie konstateras att arbetslösa personers aktörskap är ett ämne där relaterad forskning är begränsat. Enligt Friberg (2012 s. 136) är en begränsad mängd av forskningar om olika fenomen och områden en upptäckt i sig eftersom det berättar om var forskningsintresset inom området finns.

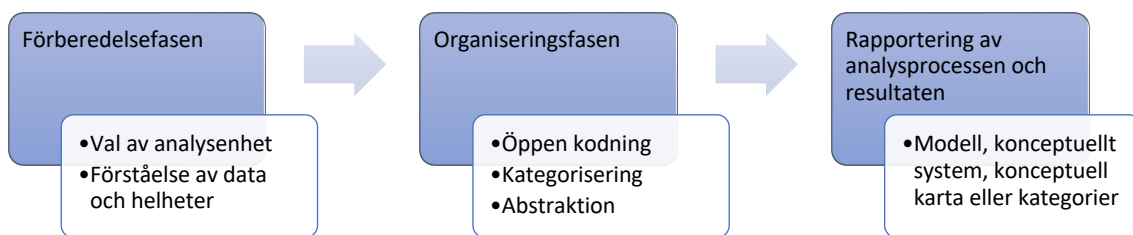
5.5 Analysmetod

Frågeställningen och syftet styr valet av analysmetod. I kvalitativa studier brukar frågeställningen rikta sig mot innehåll eller upplevelser av olika företeelser (Forsberg & Wengström 2003 s. 75). För ökad kvalitet är det nödvändigt att metoden är vald så att den besvarar syftet. Innan man börjar analysera bör det reflekteras ifall rätt analysmetod valts. (Mårtensson & Fridlund 2017 s. 427–428) Den valda analysmetoden för denna studie är kvalitativ innehållsanalys. Innehållsanalys har utvecklats som en vetenskaplig metod för att hantera stora mängder data och den fokuserar på att tolka och granska texter. Eftersom kvalitativ innehållsanalys kan användas för att identifiera variationer med uppmärksamhet på skillnader och likheter i text anses metoden vara lämplig för studien.

(Lundman & Hällgren-Graneheim 2008 s. 159, 164) Arbetssättet i en innehållsanalys kännetecknas av att systematiskt gruppera data för att enklare kunna identifiera mönster och teman. Målet är att beskriva och fastställa specifika fenomen. Metoden för innehållsanalys används för att man ska kunna analysera data på ett systematiskt sätt. (Forsberg & Wengström 2003 s. 146)

Fördelen med metoden är att den kan anpassas till olika syften, till datamaterial av varierande kvalitet samt till forskarens erfarenhet. Ju bättre material och desto mer erfarenhet forskaren har, leder till ett mer sammanhängande resultat. En nackdel med metoden är risken för att helheten går förlorad om man arbetar för textnära och gör en alltför detaljerad analys, eftersom en viss grad av abstraktion och tolkning är nödvändig för att göra resultatet mer förståeligt. Dock kan en mer tolkande inriktning innebära utmaningar i att utveckla hållbara och logiska teman, det finns nämligen en risk för att material som blivit över trängs in i redan befintliga kategorier. Tolkning kan stödja kategorisering och tematisering i och med att tolkning ger goda förutsättningar för att upptäcka sammanhang och mönster. En noggrann beskrivning av analysarbetet är nödvändigt för att stärka resultatens tillförlitlighet. (Lundman & Hällgren-Graneheim 2008 s. 170–171)

Elo & Kyngäs (2007 s. 109) presenterar analysprocessen i tre huvudfaser: förberedelse, organisering och rapportering av resultat (se figur 4). I förberedelsefasen är syftet att fördjupa sig i data och läsa igenom materialet flera gånger och efter det med hjälp av ett induktivt eller deduktivt tillvägagångssätt genomföra analysen. Den valda metoden är ett induktivt tillvägagångssätt. I valet av en induktiv innehållsanalys är följande steg att organisera den kvalitativa datan. Detta inkluderar öppen kodning, skapandet av kategorier och abstraktion. Öppen kodning innebär att man gör anteckningar och rubriker i texten under läsningen. Syftet med att skapa kategorier är att förse ett sätt att beskriva fenomenet, att öka förståelse och utveckla kunskap. Vid formulering av kategorier genom den induktiva innehållsanalysen kommer beslut om vilka saker som ska placeras i samma kategori göras genom tolkning. Med abstraktion menas att formulera en allmän beskrivning av forskningsämnet genom att utveckla kategorier. Abstraktionsprocessen fortsätter så långt det är rimligt och möjligt. (Elo & Kyngäs 2007 s. 109–111)

Figur 4. Process för en induktiv innehållsanalys enligt Elo & Kyngäs, 2007.

Vi började organiseringsfasen med öppen kodning. Öppen kodning gjordes i form av anteckningar och rubriker enligt egna tolkningar samt med understreckning i olika färger. De olika färgerna användes som ett verktyg för att identifiera skillnader och likheter i artiklarna. Artiklarna lästes självständigt på var sitt håll för att inte bli påverkad av den andres tolkning. Detta anser vi att bidrar till tillförlitligheten i studien. Anteckningarna och rubriceringarna sammanställdes och jämfördes tillsammans. Som resultat av sammanställningen bildades flera olika teman.

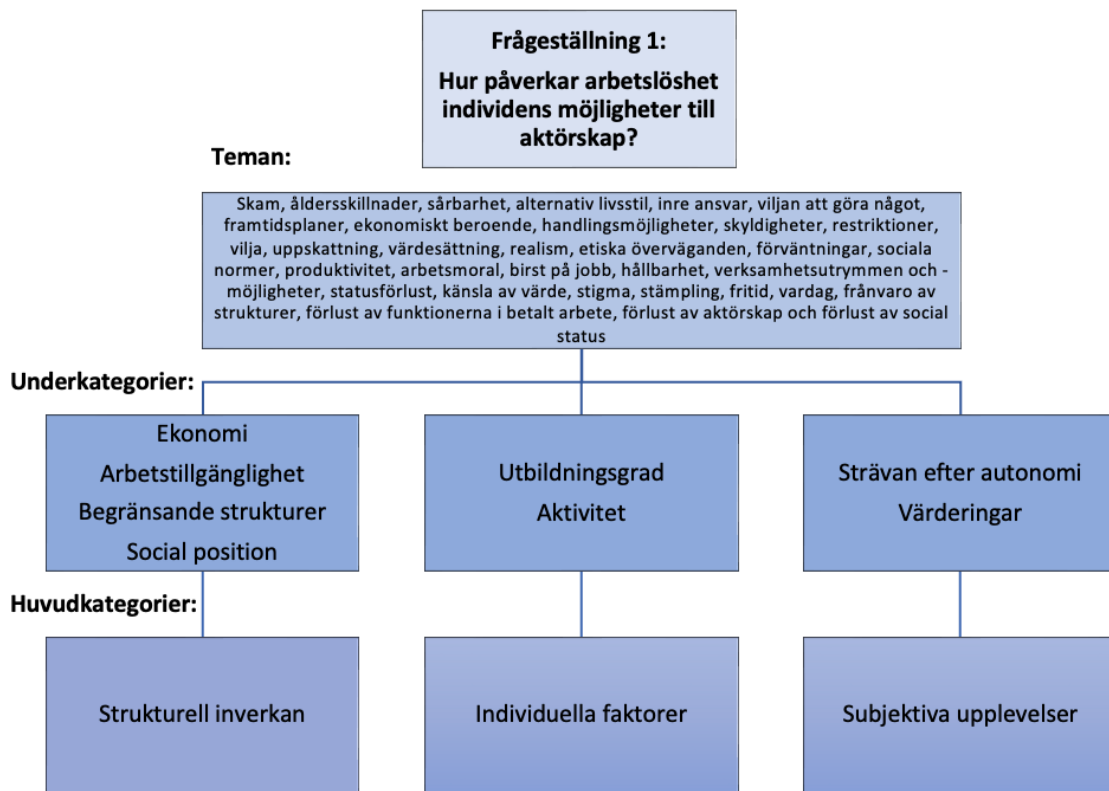
Andra steget i organiseringsfasen är kategorisering. Av de flera teman bildade vi underkategorier. Underkategorierna delades i förhållande till frågeställning 1 och frågeställning 2. Med hjälp av abstraktion och tolkning bildades huvudkategorier. Processen för organiseringsfasen är sammanställd i figur 5.

Figur 5. Process för organiseringsfasen.

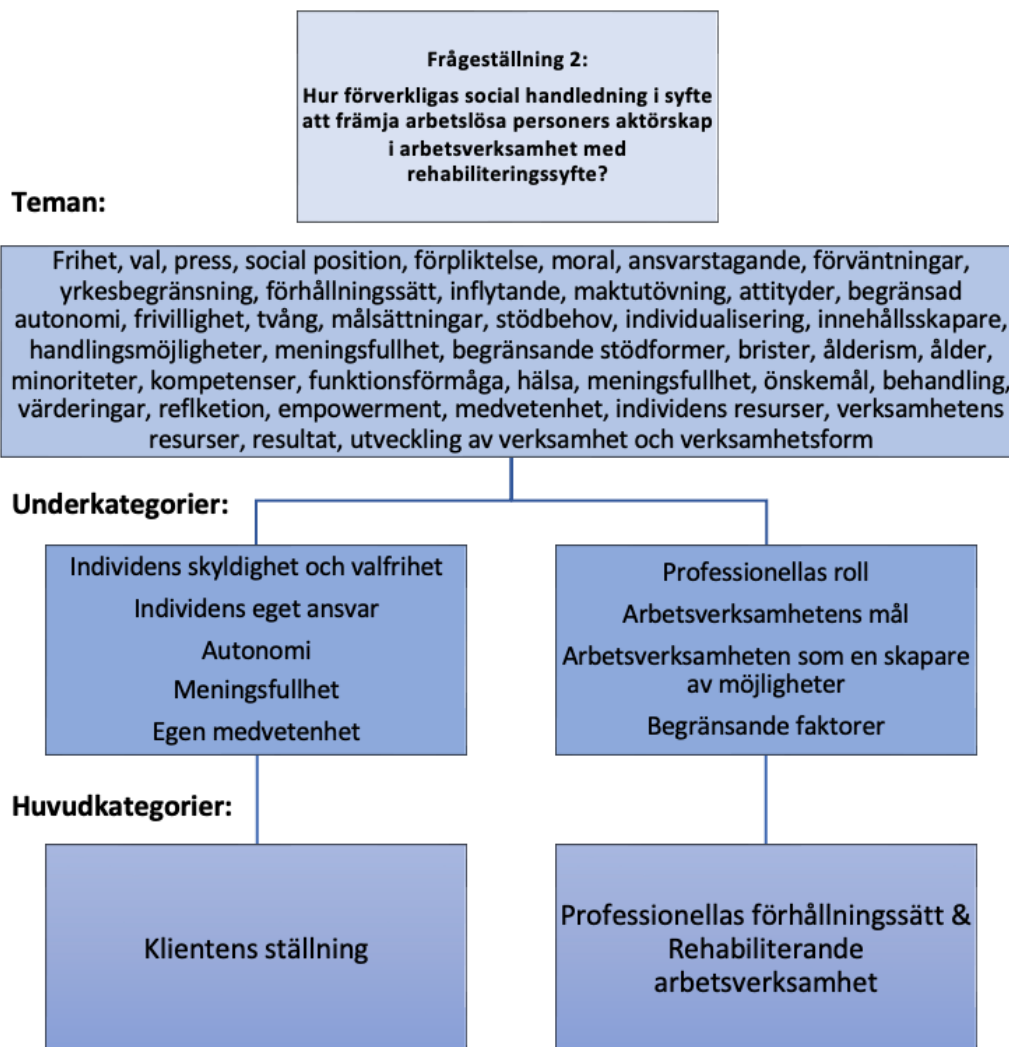
Kategoribildningen för frågeställning nummer 1 är sammanställd i figur 6. Exempel på teman i förhållande till frågeställning nummer 1 är: skam, åldersskillnader, sårbarhet, alternativ livsstil och inre ansvar. Teman är inte direkt kopplade till underkategorierna eftersom ett tema som exempelvis skam berör flera underkategorier. Till den första frågeställningen bildade vi åtta underkategorier, dessa är: ekonomi, arbetstillgänglighet,

begränsande strukturer, social position, utbildningsgrad, aktivitet, strävan efter autonomi och värderingar. Tre huvudkategorier bildades med hjälp av abstraktion, dessa är: strukturell påverkan, individuella faktorer och subjektiva upplevelser.

Figur 6. Kategoribildning för frågeställning nummer 1.

Kategoribildningen för frågeställning nummer 2 är sammanställd i figur 7. Exempel på teman i förhållande till frågeställning nummer 2 är: frihet, val, press, social position och förpliktelse. Teman är inte direkt kopplade till underkategorierna eftersom ett tema som exempelvis frihet berör flera underkategorier. Till den andra frågeställningen bildade vi elva underkategorier, dessa är: individens skyldighet och valfrihet, individens eget ansvar, autonomi, meningsfullhet, egen medvetenhet, professionellas roll, arbetsverksamhetens mål, arbetsverksamheten som en skapare av möjligheter och begränsande faktorer. Två huvudkategorier bildades med hjälp av abstraktion, dessa är: klientens ställning och professionellas förhållningssätt och rehabiliterande arbetsverksamhet.

Figur 7. Kategoribildning för frågeställning nummer 2.

5.6 Etiska överväganden

I arbetsprocessen har etiska aspekter respekterats och processen följer Forskningsetiska delegationens (TENK) goda vetenskapliga praxis. För att ta i beaktande de etiska aspekterna krävs kännedom om dem och om de normer, värderingar och principer som samhället, regeringen och olika organisationer formulerat som vägledande riktlinjer (Kjellström 2017 s. 58). Eftersom arbetet är en litteraturstudie blir tyngdpunkten i att använda sig av relevanta vetenskapliga källor och hänvisa till dem på ett korrekt sätt. Andra forskares arbeten och resultat tas i hänsyn samt hänvisas på ett korrekt sätt så att deras arbete respekteras och ger deras resultat det värde som åstadkommer dem. (God vetenskaplig praxis 2021) Etiska överväganden bör göras med hänsyn till urval och

presentation av resultat. Det är viktigt att välja studier där noggranna etiska överväganden gjorts. Alla resultat ska presenteras, både de som stöder och inte stöder hypoteser. Det går emot etiska principerna att endast presentera de artiklar som stöder forskarens egna åsikter. (Forsberg & Wengström 2003 s. 74) Forskningen har planerats, genomförts och rapporterats på det sätt som kraven på vetenskapliga fakta kräver.

6 Resultat

I detta kapitel presenteras studiens resultat. Kapitlen har delats upp med utgångspunkt i analysen och forskningsfrågorna. Delkapitlen 6.1, 6.2 och 6.3 besvarar frågeställning 1, medan delkapitlen 6.4 och 6.5 besvarar frågeställning 2. Huvudkategorierna från analysens kategoribildning bildar delkapitlen. Huvudkategorierna är: strukturell inverkan, individuella faktorer, subjektiva upplevelser, klientens ställning, professionellas förhållningssätt och rehabiliterande arbetsverksamhet. Innehållet i delkapitlen är sammanställningar av underkategorierna.

6.1 Strukturell inverkan på en arbetslös persons aktörskap

En arbetslös persons aktörskap blir påverkad av flera strukturella faktorer. Strukturerna i samhället, arbetslivets höga krav, arbetstillgänglighet, social status och en svag ekonomisk position har en begränsande påverkan på en arbetslös persons aktörskap.

Samhälleliga strukturer i form av sociala, materiella, ekonomiska och geografiska faktorer upplevs begränsa arbetslösa personers verksamhetsutrymmen för aktörskap. Arbetslösa personer är tvungna att utöva sitt aktörskap under press av strukturer. Dessa strukturer består av restriktioner, instruktioner och föreskrifter som formar arbetslösa personers liv. (Lähteenmaa 2010 s. 53–55)

Finländska samhället har en hög arbetsmoral. Den sociala normen att arbeta är märkbart närvarande i arbetslösa personers diskussioner och i sociala interaktioner exempelvis inom familjer. (Hirvilammi m.fl. 2019 s. 96) Speciellt unga arbetslösa personer betonar strukturella faktorer, som osäkra arbetsmarknader, snarare än individuella faktorer som orsak till arbetslöshet. Arbetslösa unga vuxna är beroende av *arbetstillgänglighet* då de försöker komma in på öppna arbetsmarknaden och många har hamnat konfrontera bristen

på arbete. (Hirvilammi m.fl. 2019 s. 97) Arbetslösa vuxna i sin tur lägger mera tyngd på individuella och situationsbundna faktorer men ett tydligt undantag förekommer bland äldre personer som har upplevt ålderism på arbetsmarknaderna (Elonen m.fl. 2017 s. 287).

Aktiveringsparadigmet inom de nordiska länderna ser alla arbeten som värdefulla och sysselsättning som huvudmålet utan att ifrågasätta systemets hållbarhet (Hirvilammi m.fl. 2019 s. 98). Många unga arbetslösa vuxna ser problem med det nuvarande sysselsättningssystemet. Flera deltagare i Hirvilammis m.fl. (2019 s. 96, 98) studie upplever yttre *krav* på att vara produktiva och kritiserar den övergripande betoningen på att öka produktiviteten och anser att den nuvarande arbetsmarknaden kräver för mycket av arbetarna. Dessa *höga krav* får deltagarna i studien att ifrågasätta om de överhuvudtaget skulle kunna arbeta heltid och vara så produktiva som behövs.

Strukturella faktorer som utbildning och inkomst har en högre påverkan på arbetslösa personers upplevda livskvalitet än individuella faktorer som kön och ålder. Detta tyder på att individens *sociala position* är väsentligt för upplevd livskvalitet. (Mäki-Opas m.fl. 2022 s. 8) Statusförlust som arbetslösheten orsakar förekommer som en känsla av förlust i värde. Eftersom att arbeta ses som en norm och arbetslösa personer inte är en del av denna norm kan arbetslöshet strida mot individens arbetsmoral. Arbetslösa personer kan ha en social identitet som präglas av skam och stigmatisering. En låg livskvalitet bland långtidsarbetslösa personer kan förutom stigmatisering leda till utmaningar i självgodkännande. (Sage 2018 s. 1051; Mäki-Opas m.fl. 2022 s. 9) I Hirvilammis m.fl. (2019 s. 96) studie känner flera av deltagarna skam över sin arbetslöshet och de är medvetna om att de ofta stämplas som passiva och lata. Ur ett samhällsperspektiv anses ett av de största problemen bland ungdomsarbetslöshet vara att den arbetslösa riskerar att bli passiv eller marginaliserad och i värsta fall bli oförmögen till att arbeta. Detta kan leda till att den arbetslösa personer förlorar sitt aktörskap. (Lähteenmaa 2010 s. 51)

Förlust av aktörskap i samband med arbetslöshet framkommer som frustration över den svaga *ekonomiska positionen* (Sage 2018 s. 1050–1051). Arbetslöshet gör individen beroende av sociala förmåner och dessa förmåner kommer med skyldigheter och restriktioner (Hirvilammi m.fl. 2019 s. 95; Lähteenmaa 2011 s. 53). Svag ekonomi påverkar individens handlingsmöjligheter d.v.s. individen upplever en maktförlust och

tappar delar av sin autonomi. Denna förlust beskrivs ofta med ord “att klara sig”. Brist på pengar leder till skam och hunger. Skam och hunger passiverar och marginaliserar individen. Skam upplevs som en begränsande faktor för socialt handlingsutrymme. (Lähteenmaa 2010 s. 57–58; Sage 2018 s. 1050–1051) Att leva med sociala förmåner kan väcka känslor av skam p.g.a. sociala förväntningar och attityder (Hirvilammi m.fl. 2019 s. 95).

6.2 Individuella faktorer som påverkar en arbetslös persons aktörskap

En arbetslös persons aktörskap blir påverkad av individuella faktorer. Utbildningsnivån är relevant för en arbetslös individs aktörskap. Också mängden av fritid och aktivitetsmöjligheter eller brist på dem står i en nyckelposition.

I Elonens m.fl. (2017 s. 287) studie framhävde deltagarna situationsbundna och *individuella faktorer* som begränsande faktorer som påverkar deras ställning på arbetsmarknaden. Dessa faktorer behandlade bl.a. utbildning, hälsa och egen nivå av aktivitet. Hög *utbildning* är ingen garanti för att undvika arbetslöshet. Speciellt högutbildade personer upplever skam över sin arbetslöshet. (Lähteenmaa 2010 s. 52, 58) Utbildade arbetslösa personer känner sig särskilt frustrerade då tillgängliga arbetsplatser är sådana som inte kräver en formell utbildning (Hirvilammi m.fl. 2019 s. 97). Då individen har investerat i något som inte blir verklighet blir resultatet känslor av besvikelse och till och med ilska. De har inte möjlighet att använda och uppehålla sina kompetenser vilket leder till upplevelser av nedsatt värde. Samhället kan framstå som en invaderare i en individs liv. (Lähteenmaa 2010 s. 58–59) Utbildning är negativt kopplat med psykisk och social livskvalitet bland långtidsarbetslösa personer. Detta tyder på att högre utbildade kan vara mer sårbara för utmaningar i sociala relationer och den psykiska hälsan. (Mäki-Opas m.fl. 2022 s. 8)

Arbetslöshet ger individen möjlighet till hobbyverksamhet och mera *fritid* att spendera med familjen. Men vardagen som arbetslös kan också vara en kamp med brist på pengar och mycket tid att öda. (Lähteenmaa 2010 s. 55) Förlust av funktionerna av betalt arbete framkommer som en frånvaro av strukturer och aktiviteter. Om *aktivitetsmöjligheterna* inte är tillfredsställande kan den arbetslösa personens vardag vara frustrerande. Förlusten

av funktionerna av betalt arbete kan också försvaga meningsfullheten i livet, vilket innebär att individen har svårt att se syftet för hens existens. (Sage 2018 s. 1050)

6.3 Arbetslöshet som en subjektiv upplevelse

Hur individen själv upplever sin arbetslöshet har en betydande effekt på individens aktörskap. Individens värderingar och strävan efter autonomi stiger fram som centrala faktorer som har en påverkan på detta. Enligt Sage (2018 s. 1050, 1055) är arbetslöshet en upplevelse som präglas mindre av brist av arbete och mer av upplevelse av förlust. Han kategoriserade arbetslösa personers upplevelser i tre former av förlust: förlust av funktionerna i betalt arbete, förlust av aktörskap och förlust av social status.

Enligt Mäki-Opas m.fl. (2022 s. 8) *utvärderar* långtidsarbetslösa personer sin livskvalitet lägre än finländare i genomsnitt. Arbetslösa personer kämpar för att hitta arbete och för att behålla sin handlingskraft, dygnsrytm, självrespekt och tron på framtiden (Lähteenmaa 2010 s. 55). Över hälften av respondenterna i Lähteenmaas (2010 s. 58) studie skulle välja att sysselsätta sig med vad som helst i stället för att vara arbetslös. Deltagarna i Hirvilammis m.fl. (2019 s. 95) studie anser att det är viktigt att ha tillräcklig inkomst för att leva självständigt. Att tjäna pengar uppfattas som både en skyldighet och ett rationellt val.

Unga vuxna önskar att hitta ett *meningsfullt* arbete samt att kunna bidra till samhället eftersom det skulle förbättra ens sociala position. Dessa önskemål är ideal som inte alltid förverkligas vilket tyder på begränsning av deras aktörskap. Arbetslösa personer kan förväntas ta emot arbeten som strider med deras egna *värderingar*. Etiska överväganden kan förklara varför vissa unga vuxna föredrar att vänta på meningsfullt arbete och stanna arbetslösa i stället för att söka lediga arbeten som anses ohållbara. (Hirvilammi m.fl. 2019 s. 93–94, 99) Även då arbetslösa unga vuxna värderar högt arbetens meningsfullhet har många erfarenheter av fattigdom och osäkra inkomster vilket väcker starka ambitioner mot traditionellt säkra och permanenta anställningskontrakt. Graden av autonomi till aktörskap är ofta lägre hos unga än hos vuxna. Vuxna förväntas vara förmögna till inre självkontroll medan ungas autonomi blir begränsade med press av samhälleliga aktörer. (Juvonen 2014 s. 13)

Lähteenmaa (2011 s. 57–58) benämner unga arbetslösa personers interna kamp och uppbehållningen av ett sunt sinnestillstånd till övertrimmad aktörskap (*yliviritetty toimijuus*). Unga har vilja att göra något men de har integrerat ett element av inre ansvar och bemöter strukturella element av hinder som begränsar dem från att agera. De *strävar efter autonomi* och kämpar mot passivering. Enligt Elonon m.fl. (2017 s. 288–289) kan arbetslösa personers intresse och aktivitet riktas till öppna arbetsmarknaden. En del individer tror dock inte på deras möjligheter att komma in i arbetslivet eller så har individen inte överhuvudtaget intresse att arbeta. Lähteenmaa (2011 s. 57–58) upptäckte att en del av arbetslösa unga personer kämpar mot passivering genom den interna kampen. De strävar efter att inte bara bli bättre framtida arbetstagare utan också bättre arbetslösa. Unga håller sig själva ansvariga för att inte passiveras utan för att uppehålla ett sunt sinnestillstånd även om strukturella faktorer kunde förbättras (Lähteenmaa 2010 s. 57–58).

6.4 Klientens aktörskap i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte

Klientupplevelser av rehabiliterande arbetsverksamhet kan stöda eller begränsa klientens aktörskap. Meningsfullhet, autonomi, valfrihet, skyldigheter, individens eget ansvar och medvetenhet är faktorer som påverkar individens aktörskap inom rehabiliterande arbetsverksamhet.

Hur klienterna värdesätter och hur de upplever rehabiliterande arbetsverksamhet påverkar deltagarnas aktörskap. Positiva känslor och meningsfullhet bidrar till empowerment och ökat aktörskap. Då deltagandet i rehabiliterande arbetsverksamhet upplevs som *meningsfullt* har det positiva välmående effekter. Gynnsamma verkan förekommer också då deltagandet förbättrar individens självförtroende, livssituation, ekonomiska situation eller stärker klientens kompetenser. (Niemelä m.fl. 2020 s. 353; Sage 2018 s. 1052; Mäntyneva 2019 s. 24–25) Individens resurser, tron på sig själva och sina förmågor stärks då hen blir accepterad, behandlad jämlikt och respekterad. Då rehabiliterande arbetsverksamhet inte upplevs som meningsfullt och individen inte har intresse att delta har verksamheten en negativ inverkan på individens aktörskap. (Mäntyneva 2019 s. 24–25)

Mäntyneva och Isola (2019 s. 258) har studerat hur aktörskap är inriktat i rehabiliterande arbetsaktiviteter. Enligt forskningsresultaten har aktörskapen tre inriktningar. I den första riktar sig aktörskapen på att fortsätta i arbetsverksamheten. Det innebär att deltagaren kan säkra kontinuiteten i livet och vardagen. I den andra riktar sig aktörskapet på utbildning och arbetsliv. Den följer den traditionella principen av den rehabiliterande arbetsverksamheten där fokuset är på arbete. I den tredje riktar sig aktörskapet utanför den rehabiliterande arbetsverksamheten. Elonens m.fl. (2017 s. 288–289) studie hittade liknande fynd med tyngdpunkt på tre typer av aktivitet bland långtidsarbetslösa personer. Deltagare som blev kategoriserade i den första gruppen hade realistiska och klara önskemål och strävan till öppna arbetsmarknaden. Denna grupp hade goda förutsättningar för anställning. Den andra gruppen bestod av arbetslösa personer som inte hade tro eller viljan att komma in på arbetsmarknaden. Dessa personer hade ofta begränsande resurser i form av exempelvis hälsoproblem som hindrar dem från att komma in på arbetsmarknaden. Den tredje aktivitetstypen består av personer som inte är intresserade av den öppna arbetsmarknaden. Dessa personer styr sitt intresse och aktivitet till aktiviteter utanför lönearbete.

Frivillighet och *autonomi* upplevs som betydelsefulla faktorer i rehabiliterande arbetsverksamhet. Arbetskraftspolitiska aktiveringsåtgärder stödjer en del av klienterna genom att till exempel hitta riktningar för framtiden (Lähteenmaa 2010 s. 61). Då deltagarens kompetenser och självkänsla ökar leder detta till ökad autonomi d.v.s. individen börjar småningom ta ansvar och agera självständigare. (Mäntyneva 2019 s. 21, 24) Men en annan del av klienter som skulle ha viljan att agera på egen hand upplever aktiveringen som förolämpande och kvävande mot aktörskapen. (Lähteemaa 2010 s. 61) Mäntynevas (2019 s. 25) studies resultat tyder på att stärkt aktörskap är relaterat till huruvida deltagande i arbetsaktiviteterna är baserade på det egna *valet* eller om det dikteras som en förpliktelse. Antagandet om att fungera som en aktiv aktör kan på många sätt vara utmanande för marginaliserade och utsatta klienter. Att göra självständiga val kan bli en förtryckande *skyldighet*. Klienten tvingas bestämma och göra val även om hen inte är redo för det eller om valmöjligheterna är otillfredsställande ur hens synvinkel. (Juvonen 2014 s. 12)

Enligt deltagarna i Mäntynevas (2019 s. 23) studie är behoven av att verka i arbetsaktiviteter kopplade till *meningsfulla* aktiviteter, närvaron av professionell vägledning, aktiviteternas *frivillighet*, kontinuiteten i arbetsaktiviteterna samt förhoppningarna om att få betalt arbete. Dessutom nämnde deltagarna att de hoppas på aktivitetsmöjligheter för hobby- och fritidsaktiviteter samt en mindre beskattning på lönen från arbetsverksamheterna och arbetslöshetsersättningen.

I Lähteenmaas (2010 s. 60) studie är arbetskraftspolitiska åtgärderna en strukturerande del av respondenternas vardag. Ofta upplevs åtgärderna förtryckande och avgränsande. Hirvilammi m.fl. (2019 s. 96) har lyft fram liknande upplevelser där klienterna kritiserar särskilt arbetsförmedlingen för att vara "ett pisksystem" som tvingar dem att delta i arbetsaktiviteter och oavlönad praktik. De betonar sitt strävande att *självständigt* välja det arbete som är lämpligt för dem och som motsvarar deras värderingar, snarare än att stå till förfogande för vilket arbete som helst. Klienterna ansåg att arbetsförmedlingen och socialarbetarna inte alltid förstår dess strävanden. Juvonen (2014 s. 9) lyfter fram att en klient kan hänvisas till handling genom en principiell koppling till förutsättningarna av handlingen d.v.s. genom att vädja till klientens moraliska ansvarstagande. Lähteenmaa (2010 s. 52) poängterar dock att arbetslösa unga personer inte har utformat livshantering och sin identitet i förhållande till lönearbete. Denna aspekt är relevant då man granskar ungas möjligheter att uppehålla handlingsförmåga eftersom det skiljer sig från arbetslösa vuxnas.

För ett lyckat resultat i rehabiliterande arbetsverksamhet är mångprofessionellt arbete, tillräckliga tidsresurser samt hänsyn till klientens resurser avgörande. Professionellas belastning, dokumentationsorienterade rutiner och servicens osynlighet kan bidra till en känsla av att inte vara uppskattad. Om uppehållandet av livssituationen som arbetslös har sugit upp klientens all energi och resurser kan den utsatta tidsperioden för rehabiliterande arbetsverksamhet vara för kort till att åstadkomma förändring och förstärkning av individens aktörskap. (Mäntyneva 2019 s. 26–27, 30) Rehabiliterande arbetsverksamhet lyckades inte att kompensera för förlusten av aktörskap av deltagarna i Sages (2018 s. 1052) studie. Handledarna hade inte tillräckligt tid och resurser för att ge tillräckligt lång och individualiserad handledning för klienterna. Och eftersom de arbetskraftspolitiska målen för rehabiliterande arbetsverksamhet är att arbetslösa människor skall rikta sig till

öppna arbetsmarknader, kan de arbetslösa personers komplexa utmaningar bli förbisedda. Enligt Sage (2018 s. 1054) har arbetskraftspolitiska åtgärder kapacitet att förbättra såväl som förvärpa hur arbetslösheten upplevs.

6.5 Professionellas förhållningssätt inom arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte

Professionellas förhållningssätt och rehabiliterande arbetsverksamhetens verksamhetskultur är betydande i stödjandet av klientens behov. Professionellas roll och förhållningssätt, begränsande faktorer inom arbetsverksamheten, arbetsverksamhetens mål och möjligheterna den skapar för klienter har en påverkan på hur klienterna stöds till aktörskap.

Arbetskraftsmyndigheternas föreskrifter och mål stämmer inte alltid överens med målen för en arbetslös person (Lähteenmaa 2010 s. 61). Inom vuxensocialarbete är en av grunduppgifterna att stöda klienter. Men de strikta riktlinjerna från arbetskraftsmyndigheterna begränsar de professionellas handlingsmöjligheter med klienter. Detta kan komma till uttryck som samhällelig maktutövning i arbetet med klienten. Gränserna som ställs från aktiveringspolitiken är bindande för både klienter och professionella. Kulturella förväntningarna i samband med klienternas aktörskap och i kontexten av sociala servicesystemet kommer till uttryck från de professionella. Detta är dock logiskt eftersom den professionellas uppgift innebär att strukturera dialogen med klienten. (Juvonen 2014 s. 9, 11, 13) Anonymisering kan användas som en metod för att betona individens ansvarstagande i sina egna handlingar. Detta innebär att temat i diskussionen behandlas på en allmän plan av acceptabelt och normalt sätt att agera istället för att konfrontera klienten med hur hen förväntas att agera. (Juvonen 2014 s. 10)

Om klientens intressen och ambitioner är riktade mot öppna arbetsmarknader fungerar rehabiliterande *arbetsverksamhet som en möjliggörare* d.v.s. servicen förstärker klientens arbetsmarknadsresurser. Verksamhetens stödformer kan användas för att t.ex. förbättra den ekonomiska situationen eller personens självförtroende. (Elonen m.fl. s. 289) Att bemöta klienter med värdighet stärker deras känsla av social status, medan individualisering ökar klienternas känsla av aktörskap. (Sage 2018 s. 1054)

Om klienten inte ser anställning som en realistisk möjlighet fungerar arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte som en *möjliggörande* och innehållsskapande del av livet (Elonen m.fl. s. 290). Det är en lågtröskeltjänst och ett tillstånd av aktivitet och som klienterna kan återvända till (Mäntyneva & Isola 2019 s. 254) Arbetsverksamhet kan ge klienten innehåll i livet i form av sociala relationer, aktiviteter och struktur i vardagen (Elonen m.fl. s. 290). Enligt Mäntyneva & Isola (2019 s. 254) öppnar verksamheten ytterligare sociala möjligheter för klienten. Möjligheter att göra meningsfulla aktiviteter, att lära sig nytt, ansöka till yrkesutbildningar och studera samt olika kurser som diskussionsgrupper och kamratstödsgrupper. Utnyttjandet av sociala möjligheterna kommer till uttryck då klienterna sätter upp mål för sin verksamhet.

Då klientens aktörskap riktas utanför öppna arbetsmarknaden är den professionellas uppgift väldigt svår eftersom klientens och arbetskraftspolitiska *mål* inte är eniga (Elonen m.fl. 2017 s. 293). Klientens aktörskap begränsas då klienten måste gå till arbete som hen inte vill gå till. Detta upplevs vara nedvärderande. Dessa klienter har redan riktat sitt aktörskap och identitet på något annat. (Lähteenmaa 2010 s. 52, 60–61) För dem är deltagandet i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte meningslöst. Då kan verksamheten upplevas som ett tvång som är dikterat av någon utomstående. (Elonen m.fl. 2017 s. 290)

Ett respektfullt och omsorgsfull verksamhetskultur stöder klientens aktörskap (Mäntyneva 2019 s. 27). Klienten bör behandlas jämlikt med acceptans och värde (Mäntyneva & Isolans 2019 s. 254). Arbetsverksamhet kan hjälpa klienter i att övervinna de negativa upplevelserna av arbetslöshet ifall verksamheten lägger fokus på att reducera orsakerna som förklarar de negativa effekter. (Sage 2018 s. 1054) Rehabiliterande arbetsverksamhet bör notera klienternas bakgrunder och intressen samt lägga mera tyngd på individuella stödbehov (Mäntyneva 2019 s. 27). Utmaningen för de professionella är att skapa nya, konkreta och acceptabla framtidsvyn för klienten. Detta sker genom att realisera samhällets marginella villkor och strukturering av handlingsmöjligheter på ett för klienten meningsfullt och begripligt sätt. (Juvonen 2014 s. 12)

Det befintliga sanktionssystemet är en källa till oro och utmaningar för många arbetslösa. Transparens, bättre kommunikation och lindrigare sanktioner skulle bidra till en förbättrad känsla av kontroll och empowerment bland arbetslösa. (Sage 2018 s. 1056) En

arbetsmetod som stöder empowerment inom rehabiliterande arbetsverksamhet förekom i Mäntyneva och Isolass (2019 s. 253) studie som gemensamma möten med alla i verksamheten och med möjligheter att påverka innehållet i verksamheten. Mäntyneva (2019 s. 22, 30) anser att klienterna i rehabiliterande arbetsverksamhet borde tas med i utvecklingen av verksamheten för att stärka delaktighet och frigörande elementen. Klienternas reflektioner kring rehabiliterande arbetsverksamhetens förpliktande natur bidrar till medvetenhet av ens egna situation. Att lägga ord till egna erfarenheter kan i sin tur bidra till individens empowerment. I Mäntynevas (2019 s. 22) studie förekom att klienterna i rehabiliterande arbetsverksamhet reflekterade kring arbetslöshet och åtgärder förknippade med arbetslöshet på en generell nivå d.v.s. deltagarna blev kollektiva aktörer.

Arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte har *begränsningar* i vilken utsträck den kan stöda klienterna. Rehabiliterande arbetsverksamhet kan inte hjälpa klienter med t.ex. hälsoproblem (Elonen m.fl. s. 292). Niemelä m.fl. (2020 s. 346) dock fann att de klienter som upplevde ha bra eller väldigt bra hälsa före deltagandet i rehabiliterande arbetsverksamhet upplevde en sänkning i hälsan efter deltagandet. Medan de som upplevde sin hälsa vara högst på en medelnivå upplevde en förbättring i sin hälsa. En liknande effekt förekom också i klienternas psykiska funktionsförmåga. De vars psykiska funktionsförmåga var nedsatt före deltagandet upplevde en förbättring medan de klienter vars funktionsförmåga var på en normal nivå upplevde en nedgång i funktionsförmågan. Mäntyneva (2019 s. 21) lyfter fram att ökad funktionsförmåga bland deltagare i rehabiliterande arbetsverksamhet förekommer i form av upplevd ökning av egna förmågor och resurser. Upplevelser av att lyckas med något ökar individens självkänsla.

Av de olika formerna av arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte är lönesubventionerat arbete mest uppskattat. Deltagarna i Niemeläs m.fl. (2020 s. 346) studie upplevde mera nytta av lönesubventionerat arbete än från de andra former av rehabiliterande arbetsverksamhet. Enligt Mäntyneva & Isola (2019 s. 254) uppskattar klienter med låga inkomster de *handlingsmöjligheter* som rehabiliterande arbetsverksamhet kan möjliggöra. Exempel på dessa är: mathjälp, gratis måltider och buss- eller tågbiljetter som betalas från utkomststöden.

Minskade resurser och färre personliga kontakter tillsammans med en ökad mängd av elektroniska tjänster förbättrar inte ställningen för dem som har allvarliga utmaningar i att integreras i arbetsmarknaden (Elonen m.fl. 2017 s. 294). Mäntyneva (2019 s. 23) frågar i sin studie om rehabiliterande arbetsaktiviteter erbjuds som ett alternativ för de som talar ett främmande språk eftersom det inte finns arbete på grund av språket eller en låg utbildningsnivå. Från Elonens m.fl. (2017 s. 294) studie framkommer att äldre personer, vars pensioneringsålder närmar sig, upplevde åldersdiskriminering av offentliga myndigheterna. Äldre personer kunde bli nekade från rehabiliterande arbetsverksamhet p.g.a. hög ålder.

7 Diskussion

Slutligen diskuteras resultaten med koppling till bakgrunden, den tidigare forskningen och den teoretiska referensramen. Därefter diskuteras resultaten utifrån studiens syfte och frågeställningarna. Kapitlet avslutas med förslag till fortsatt forskning.

7.1 Resultatdiskussion

I den teoretiska referensramen och bakgrunden lyfter vi upp centrala teman som behandlar individens arbetslöshet, aktiveringspolitik, socialt arbete ur ett globalt och nordiskt perspektiv, socialpedagogiskt arbete och förhållningssätt samt aktörskap.

Syftet med denna studie är att samla kunskap om hur arbetslöshet och aktiveringsåtgärderna påverkar individens aktörskap. Vi frågar oss hur social handledning lyckas med att besvara klientens stödbehov i rehabiliterande arbetsverksamhet. Frågeställningarna utgående från syftet är: "Hur påverkar arbetslöshet individens möjligheter till aktörskap?" och "Vilka faktorer inverkar på klientens möjligheter till aktörskap i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte?"

Arbetslöshet ställer individen i en utmanande *social position*. Denna position är starkt kopplad till *ekonomi* eftersom individen förlorar sin status som konsument. Vuxna människor förväntas att delta i arbetslivet. Dessa förväntningar kommer från samhället, gemenskaper och individen själv. Samhället betraktar anställning som respektabelt och arbetslöshet som värdelöst. En hög betoning på arbetslivsdeltagande i samhället som en

social norm har en enorm påverkan på hur individer upplever arbetslöshet. Skam p.g.a. arbetslöshet var ett tema som ofta förekom i analysmaterialet (Sage 2018 s. 1051; Mäki-Opas m.fl. 2022; s. 9 Hirvilammis m.fl. 2019 s. 96; Lähteenmaa 2010 s. 57–58). Känslan av skam är kopplad till statusförlusten, positionen av ekonomiskt beroende och stämpling som förekommer i samband med arbetslöshet. Alla dessa aspekter bidrar till en begränsning av individens sociala handlingsutrymme. Tidigare studier stöder dessa fynd (Hiswåls m.fl. 2017 s. 135). Begränsningar i socialt handlingsutrymme är begränsande för individens aktörskap. Resultaten tyder på att inkomstbortfallet har direkta inverkan på individens *autonomi* genom begränsade handlingsmöjligheter. Men hur individen upplever sin arbetslöshet styr graden av inverkan på hens aktörskap. Ju högre individen *värderar* arbete, sociala förväntningar och håller sig själv ansvarig för arbetslösheten desto större är effekten på hens aktörskap.

Människor *strävar efter autonomi*. För en arbetslös person kan det förekomma som försök att klara sig med få resurser, upprätthålla aktiviteter, arbetssökning och självutveckling (Lähteenmaa 2011 s. 54). Att en arbetslös person förlorar sitt aktörskap är oroande från ett samhällsperspektiv. Rädslan av att arbetslösa individer passiveras, marginaliseras och tappar sin arbetsförmåga är närvarande i samhällsdiskussioner och politisk beslutsfattning (Tuominen 2021 s.101). En del arbetslösa personer har integrerat denna oro och ställt sig själv ansvariga för att kämpa passivering (Lähteenmaa 2011 s. 57–58).

Arbetslösa vuxna tenderar att betona individuella och situationsbundna faktorer som orsak till deras arbetslöshet (Elonen m.fl. 2017 s. 287) En intressant upptäckt var dock att unga personer betonar mera på betydelsen av strukturella faktorer som orsak till deras arbetslöshet (Hirvilammi m.fl. 2019 s. 97). Vilket tyder på att den yngre generationen lutar sig mot en marxistisk syn där arbetslöshet förekommer p.g.a. hur arbetet är uppbyggt i samhället. (Meeuwisse & Swärd 2013 s. 85–86). Kan det vara att arbetslösa unga personer som inom arbetsmarknaderna skulle kategoriseras till friktionsarbetslöshet har landat i kategorin för strukturarbetslöshet p.g.a. arbetstillgänglighet och höga krav på arbetsmarknaderna? (Bergman-Pyykönen 2009 s. 19–20; Giddens & Sutton 2021 s. 175; Parpo 2007 s. 14–15)

Arbetslösa personer är beroende av *arbetstillgänglighet* då de söker arbete. Strukturförändringen och arbetslivets höjda krav har lett till att många hamnat konfrontera bristen på arbete eller bristande kompetensförutsättningar och arbetsmarknadsresurser. (Hirvilammi m.fl. 2019 s. 97; Tuominen 2021 s. 105) Alltid kan arbetsmarknadens höga krav inte uppfyllas med en hög *utbildningsgrad*. Våra fynd tyder på att en hög utbildningsgrad kan vara speciellt skadligt för en arbetslös individs aktörskap. Den skadliga effekten framkommer som utmaningar i sociala relationer och den psykiska hälsan samt som upplevelser av besvikelse, frustration, reducerat värde och skam. (Lähteenmaa 2010 s. 58–59; Hirvilammi 2019 s. 97; Mäki-Opas m.fl. 2022 s. 8)

Beklagligt är att den enda faktorn vi upptäckte att stöder individens aktörskap p.g.a. arbetslöshet är en ökad mängd av fritid. Fritid ger individen möjligheter att spendera tid på ett för hen meningsfullt sätt (Lähteenmaa 2010 s. 55). Men samtidigt kan en ökning av fritid betona avsaknaden av strukturer och *aktiviteter* (Sage 2018 s. 1050; Lähteenmaa 2010 s. 55). Individens möjligheter till aktivitet är en viktig beståndsdel av hens aktörskap. Uppehållandet av livssituationen som arbetslös kan ta för mycket av en individs resurser för att välja och upprätthålla meningsfulla aktiviteter. (Nivala & Ryyänen 2019 s. 104–105; Mäntyneva 2019 s. 26–27)

Deltagande i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte är både en rättighet och en *skyldighet* som kan granskas genom dess möjligheter som dock kommer med sanktioner och skyldigheter. (Hämäläinen 2013 s. 176; Keskitalo & Karjalainen 2013 s. 9) Aktivitetspolitiska bestämmelserna och riktlinjerna är bindande för både klienten och socialhandledaren. Målet inom rehabiliterande arbetsverksamhet är alltid att klienten får ett lönearbete. Då är socialhandledarens uppgift att stöda klientens deltagande i arbetslivet. I social handledning inom arbetsförmedlingen kartläggs klientens livssituation med fokus på utbildning och sysselsättning. (Juvonen 2014 s. 9, 11, 13; Helminen 2022 s. 115–116)

Aktiveringsåtgärderna kan ge upplevelser av människovärde och att bli uppskattad, men de kan också ha en motsatt effekt och ge upplevelser av nedvärdering och förtryck (Julkunen 2013 s. 40). Hur social handledning i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte lyckas med att främja arbetslösa klienters aktörskap är beroende av i vilken grad deras

mål är eniga. Då klientens och *verksamhetens mål* är eniga eller delvis eniga kan deltagandet i verksamheten stöda individens aktörskap. (Elonen m.fl. 2017 s. 288–289; Mäntyneva och Isola 2019 s. 258) Klienterna kan utnyttja stödformen för att skapa innehåll i livet, förbättra sina arbetsmarknadsresurser, ekonomiska situation eller självförtroende. (Elonen m.fl. s. 289–290)

Arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte stöder klientens aktörskap då den fungerar som *en skapare av möjligheter*. Resultaten tyder på att rehabiliterande arbetsverksamhet kan både stöda och begränsa klientens aktörskap. Faktorer som stöder klientens aktörskap i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte är *meningsfulla* aktiviteter, aktiviteternas *frivillighet* och *autonomi*, närvaro av professionell vägledning, kontinuitet i arbetsaktiviteterna, mångprofessionellt arbete, tillräckliga tidsresurser, positiva framtidsvyer, nya kompetenser samt olika kurser och stödgrupper. (Mäntyneva & Isola 2019 s. 254; Mäntyneva 2019 s. 23; Lähteenmaa 2010 s. 61) Arbetsverksamheten och stödåtgärderna stöder klientens aktörskap bäst då de är individualiserade och tar hänsyn till klientens resurser (Mäntyneva 2019 s. 26; Sage 2018 s. 1054). En respekt- och omsorgsfull verksamhetskultur där gemensamma möten och deltagarnas möjligheter att påverka innehållet i verksamheten är centrala komponenter (Mäntyneva 2019 s. 27; Mäntyneva & Isola 2019 s. 253)

Då klientens mål skiljer sig från den rehabiliterande *arbetsverksamhetens mål* är deltagandet meningslöst för klienten. Arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte stöder inte de klienters aktörskap som inte överhuvudtaget vill delta i stödformen. Deras aktörskap är redan riktat på någon annan aktivitet utanför arbetslivet och stödåtgärderna kan upplevas som tvång och samhällelig maktutövning. (Elonen m.fl. 2017 s. 290, 293; Lähteenmaa 2010 s. 52, 60–61) Klientens handlingar byggs utifrån yttre faktorer vilket är ett hinder för aktörskapet (Hönkkä m.fl. 2010 s. 143)

Faktorer som begränsar klientens aktörskap i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte är servicens osynlighet, dokumentationsorienterade rutiner, professionellas belastning, skyldigheter, för korta tidsperioder, komplexa utmaningar, otillfredsställande handlingsmöjligheter, avvikande målsättningar samt den professionellas okunnighet att bemöta klienten. (Mäntyneva 2019 s. 26–27, 30; Sage 2018 s. 1052; Juvonen 2014 s. 12; Hirvilammi m.fl. 2019 s. 96; Lähteenmaa 2010 s. 61) Socialhandledaren behöver

empatiförmåga och en genomgripande förståelse för sociala problem i bedömningen av klientens helhetssituation (Näkki 2016 s. 104).

Att vara *medveten* om sitt eget aktörskap är essentiellt för klientens aktörskap (Tuominen 2021 s. 102). Då klienterna i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte reflekterar över sin situation och förpliktelser som är relaterade med verksamheten ökar klienternas medvetenhet (Mäntyneva 2019 s. 22). Detta kan speglas till Freires tolkning av människans liv som är uppbyggd av subjektivitet och objektivitet. Klientens medvetenhet om sitt aktörskap och upplevelsen att kunna påverka verksamheten d.v.s. pågående verkligheten bygger subjektiviteten. Medan objektiviteten består av verkligheten som ramar och ställer villkor för verksamheten och klienten. Objektiviteten är dock inte oföränderligt. (Nivala & Ryyänen 2019 s. 98)

Professionellas roll och förhållningssätt är grundläggande i stöddet av klientens aktörskap. Enligt Tuominen (2021 s. 113) skapas aktörskap utifrån förtroende, genuint intresse och engagemang av den professionella. Centralt för arbetet är att motivera klienten till att klara sig självständigt (Helminen 2016 s. 22). I förverkligandet av klientens aktörskap ska klienten känna att hen blir hörd och att hen är ett subjekt. Klienten behöver en känsla av och möjligheter att fatta beslut, leva och handla på ett sätt som är meningsfullt för hen. Socialhandledaren måste skapa en förtroendefull relation med klienten och bemöta hen med acceptans, värdighet, respekt och jämlik behandling. Socialhandledaren kan stöda klienten till att skapa nya framtidsvyer genom att strukturera handlingsmöjligheter och klargöra samhällets villkor på ett lättbegripligt sätt. (Mäntyneva 2019 s. 24–25, 27; Sage 2018 s. 1054; Juvonen 2014 s.12)

Klienternas deltagande i utvecklingen av verksamheten stärker frigörande element och *möjligheter* att påverka verksamheten. Dialog och gemensam problematisering av frågor där socialhandledaren stödjer klienten till samarbete, kritiskt tänkande och frihet bidrar till ömsesidigt aktörskap och verksamhetens frigörande natur. Detta betyder att den arbetslösa klienten som befinner sig i en svagare ställning i förhållande till socialhandledaren kan dra nytta av samarbetet. (Tuominen 2021 s. 113; Mäntyneva 2019 s. 22; Nivala & Ryyänen 2019 s. 98) Genom att granska arbetsverksamhet i

rehabiliteringssyfte med Freires frigörelsens pedagogik handlar det alltså om hur vi kan nå önskad förändring med hjälp av samarbete.

En ökning av klientens aktörskap syns som en ökning i individens självförtroende, resurser och förmågor samt kompetenser och arbetsmarknadsresurser. Klientens autonomi ökar och känslan av social status blir förstärkt. (Niemelä m.fl. 2020 s. 353; Sage 2018 s. 1052, 1054; Mäntyneva 2019 s. 24–25; Elonen m.fl. s. 289) Klienten kan börja sätta upp mål för sin verksamhet och se positiva framtidsvyer (Lähteenmaa 2010 s. 61; Mäntyneva & Isola 2019 s. 254)

Ett alarmerande fynd i studien var att äldre personer inte upplever ålderism och åldersdiskriminering bara på arbetsmarknaderna men också från de offentliga myndigheterna (Elonen m.fl. 2017 s. 287, 294). Att bli nekad från arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte med referering till individens höga ålder även då individen uppfyller kriterierna enligt tillämpningsområde i 3§ i Lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte (2001/198) strider det mot individens lagstadgade rättigheter och den sociala arbetets värdegrund och mål. Det sociala arbetet borde stärka delaktighet och aktörskap samt minska ojämlikhet och förebygga diskriminering (IFSW 2014). Resultaten tyder på att äldre personer kan bli helt nekade till socialt stöd och möjligheter för att utöva sitt aktörskap.

7.2 Metoddiskussion

Syftet med vår litteraturstudie var att samla kunskap om hur en individs aktörskap påverkas av arbetslöshet och hur social handledning lyckas med att besvara klientens stödbehov i förhållande till att stödja aktörskap inom arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte. Vi valde att undersöka tematiken från ett klientperspektiv. Detta betyder att vi letade efter artiklar som utgår från arbetslösa personers subjektiva upplevelser samt utvärderingar och bedömningar.

Datainsamlingen var lyckad med tillräckligt avgränsande inklusions- och exklusionskriterier samt sökord som gav en lämplig mängd resultat på artiklar i de olika databaserna. Under urvalsprocessen blev flera artiklar exkluderade eftersom vi upptäckte

att de inte var eniga med inklusions- och exklusionskriterierna. Exempel på detta var artiklar som behandlade temat från ett professionellt perspektiv. Datainsamlingen utfördes dels tillsammans och dels individuellt.

Datainsamlingen påvisade snabbt att den valda tematiken har forskats i en snäv utsträckning. Dock en betryggande mängd för att samla in tillräckligt många artiklar för denna studie. Detta är ett fynd i sig eftersom det påvisar att forskningsintresset kring arbetslösa personers aktörskap inte är en populär tematik inom området (Friberg 2012 s. 136). Detta påstående kan också stödas med upptäckten av att flera av de valda artiklarna hänvisade till varandra. Ett exempel är Elonen m.fl. (2017 s.283) som hänvisar till Lähteenmaas (2011) studie om ungas överstämnda aktörskap i bakgrunden som tidigare forskning. Ett annat exempel är Mäntyneva (2019 s.15) som hänvisar till Juvonens (2013) studie i bakgrunden som tidigare forskning. Detta tyder på att ämnesexperter och forskare inom ämnesområdet består av en begränsad mängd av professionella.

Urvalsprocessen skedde med ett kritiskt förhållningssätt där vi var tvungna att lägga fokus på frågor som: Besvarar dessa artiklar på forskningsfrågorna? Och handlar det faktiskt om aktörskap? Artiklar som krävde extra noggrant reflektion var två artiklar (Niemelä m.fl. 2020; Mäki-Opas m.fl. 2022) som inte direkt nämnde begreppet aktörskap men behandlade tematiseringar som är centrala för aktörskapen. Niemeläs m.fl. (2020) artikel behandlar rehabiliterande arbetsverksamhetens påverkningar på långtidsarbetslösa personers välmående. Studien lyfter fram hur klienternas egna önskemål och målsättningar borde stödas för att nå önskade resultat i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte. Klientens vilja, förmåga, möjligheter och handlingar som en del av den egna livscirkeln är centralt för utövning av hens aktörskap (Nivala och Ryyänen 2019 s. 95). Vi anser att artikeln (Niemelä m.fl. 2020) bidrog till att besvara frågan om hur de arbetslösa personers aktörskap främjas i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte. I Mäki-Opas m.fl. (2022) artikel studeras fyra olika utsatta grupper. Dessa är långtidsarbetslösa personer, unga som fallit utanför arbete och utbildning, flyktingar och ensamboende äldre personer. Studien granskar direkta och indirekta effekterna av individuella och strukturella faktorer på dessa utsatta gruppers livskvalitet. I analysen för denna studie granskade vi specifikt delarna som berör gruppen långtidsarbetslösa. Eftersom studien utgår från respondenternas subjektiva bedömningar om deras förmågor

och i förhållning till att nå gott liv ansåg vi att artikeln bidrar till att besvara hur arbetslöshet påverkar en individs aktörskap. Vi anser att reflektioner kring lämplighet av data bidrar till studiens tillförlitlighet.

Som målgrupp för studien valde vi arbetslösa vuxna i arbetsförålder. Fyra av tio artiklar behandlar dock specifikt arbetslösa unga vuxna. Dessa är: Lähteenmaa 2011, Juvonen 2014, Hirvilammi m.fl. 2019 och Lähteenmaa 2010. Men eftersom unga vuxna också hör till målgruppen vuxna i arbetsförålder är artiklarna inkluderade i studien. Denna tydliga åldersdelning i artiklarna hämtade mervärde för studien i form av upptäckter i skillnader mellan arbetslösa unga vuxnas och vuxnas möjligheter att utöva sitt aktörskap. Dessa upptäckter är diskuterade i föregående kapitel 7.1, Resultatdiskussion.

En del av artiklarna hade begränsade målgrupper som unga vuxna eller exempelvis i Mäntyneva och Isolas (2019 s. 251, 267) studie där respondenterna valdes p.g.a. att deltagandet i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte har varit en positiv vändpunkt ur livslopps- och/eller livsinnehållssynpunkt. Detta betyder att de personer som upplevt tvång att delta i rehabiliterande arbetsverksamhet har utlämnats från materialet i deras studie. Eftersom en del av artiklarna i analysmaterialet för denna studie hade begränsade målgrupper är resultaten inte rakt generaliserbara för hela målgruppen "vuxna i arbetsförålder", men de kan vara överförbart till motsvarande sammanhang.

Överförbarheten av en studie handlar om i vilken grad resultaten kan överföras till andra situationer eller sammanhang. I bedömning av överförbarhet är det betydande att ge en noggrann beskrivning av urval, datainsamling, analys och de faktorer som utgör kontext för studien. (Lundman & Hällgren-Graneheim 2008 s. 170) Vi anser att urvalet av artiklar, valet av metod och den utförliga analysen framkallat ett trovärdigt resultat.

Det är viktigt att notera att de arbetslösa personer som befinner sig i de mest utsatta positioner inte har motivation att delta i olika studier (Elonen m.fl. 2017 s. 294). Lähteenmaa (2010 s. 55) påpekar att gruppen av unga arbetslösa personer som fallit utanför samhälleliga bidrag och statistik är i praktiken omöjlig att nå till studier. Juvonens (2014 s. 4) studie utgick dock från möten mellan unga och professionella i uppsökande arbete. Uppsökande arbete är en form av ungdoms- och socialarbete där målen är att nå

de mest marginaliserade unga. Men i genomsnitt kan vi konstatera att de mest utsatta arbetslösa personerna är underrepresenterade i analysmaterialet för denna studie. Eftersom fyra artiklar behandlade arbetslösa unga vuxna och sex artiklar arbetslösa vuxna kan vi också konstatera att de äldsta arbetslösa personerna är underrepresenterade i analysmaterialet för denna studie.

Valet av en kvalitativ innehållsanalys som analysmetod var lämplig för studiens syfte eftersom vi valde att granska upplevelser (av arbetslöshet) och identifiera skillnader och likheter samt specifika tematiseringar på ett systematiskt sätt (Forsberg & Wengström 2003 s. 75, 146; Lundman & Hällgren-Graneheim 2008 s. 159, 164). Vi upplevde dock att användning av ett induktivt tillvägagångssätt kändes utmanande. Öppen kodning av en stor mängd av material utan några specificerade begrepp/kategoriseringar/systematiseringar utan med bara studiens syfte i baktankarna och med öppen kodning gav en känsla av att inte veta vad man ska ta fasta på. Detta underlättade dock ju fler artiklar vi analyserade. Också bristen på erfarenhet inom forskning bidrog till en känsla av osäkerhet. Valet att göra öppen kodning individuellt och sedan gemensamt sammanfatta och kategorisera materialet var en styrka i arbetet. Arbetssättet gav en möjlighet till att individuellt lyfta fram betydelsefulla delar i analysmaterialet utan att bli påverkad av den andres tolkningar. Målet för studien var att synliggöra analysarbetet för att bidra till tillförlitligheten (Lundman & Hällgren-Graneheim 2008 s. 170–171).

Vi var noggranna med de artiklar vilka var skrivna på engelska (Sage 2018, Mäki-Opas m.fl. 2022 & Hirvilammi 2019), eftersom vi har begränsade språkkunskaper i engelska. Vi upptäckte flera nya begrepp som vi inte stött på tidigare. För att vara säker på att vi förstår innebörden med artiklarna och de olika begreppen använde vi flera olika översättningsprogram.

Nio av tio artiklar behandlar arbetslösa personers upplevelser i en finländsk kontext. En artikel (Sage 2018) är kopplad till Storbritannien. I efterhand har vi diskuterat och reflekterat att det hade varit lönsamt att söka efter en till artikel som är kopplad till finländsk kontext för att kunna generalisera resultaten. Överförbarhet av denna studie är

dock starkt kopplat till arbetslösa personers upplevelser i Finland. Men p.g.a. det snäva utbudet av artiklar som behandlar temat är vi nöjda med utkomsten.

Paradigm utmärker forskarens val av metoder och förfarande i utförandet av en studie. Paradigmet påverkas av forskarens sätt att se på världen, kunskapssyn, personlig kunskap, erfarenheter och yrke. Vid planering av en kvalitativ studie bör man reflektera över sin egen livserfarenhet, yrkeserfarenhet och kunskap om fenomenet som ska studeras. Detta kan bidra till en ökad medvetenhet om hur en förförståelse indirekt kan påverka resultaten av studien. (Henricson & Billhult 2017 s. 112–113) Vi har tillsammans diskuterat och reflekterat över avsaknad av egna erfarenheter och dess påverkan på våra tolkningar i analysen av studiens resultat. Den förförståelse vi haft vid påbörjan av studien har medfört en obegränsad öppenhet under arbetets gång.

7.3 Slutsatser

Arbetslösa personers aktörskap har varit en intressant tematik att studera i eftersom arbetslöshet kan beröra oss alla under livstiden. Ålder, kön eller utbildningsgrad är ingen garanti för att undvika arbetslöshet. Dessutom har arbetslöshet varit ett aktuellt tema i samhällsdiskussioner p.g.a. coronapandemin som orsakade snabba förändringar i arbetsmarknaderna. Arbetslöshet har forskats i bred utsträckning, men väldigt lite ur ett aktörsperspektiv i synnerhet då klientupplevelserna kring aktiveringsåtgärderna inte varit önskvärda (Lähteenmaa 2011 s. 49). Som förslag på fortsatt forskning rekommenderar vi vidare studier med ett holistiskt grepp av arbetslösa personers utmaningar och möjligheter till aktörskap. Arbetslöshet innebär komplexa utmaningar som sträcker sig till fysiska, psykiska och sociala delar av en individs liv. Vilket innebär en förlust av aktörskap. Arbetslöshet är ett socialt problem som verkar på individ-, gemenskap- och samhällsnivån.

Dilemman med socialt arbete och arbetskraftspolitiska åtgärderna är att från den socialpedagogiska synvinkeln är klienten en aktiv aktör. Men arbetskraftspolitiska föreskrifter, restriktioner och mål begränsar det handlingsutrymme och möjligheter inom vilka en klients aktörskap kan utövas. Vilket betyder att sociala arbetets utövare står i en konflikt av yrkesetik och värdegrund med samhällelig maktutövning och en inramad

arbetsroll. Subjektiva upplevelser och de betydelser som ges till arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte speglar sociala förhållanden och ger upphov att samarbeta för att nå önskad förändring. Men förändring behöver inte ske utifrån yttre omständigheter som människorna anpassar sig till. Enligt Freire är ”framtiden inte något som människor får, utan något de skapar” (Nivala & Ryynänen 2019 s. 98).

8 Källor

- Alasalmi, J., Alimov, N., Ansala, L., Busk, H., Huhtala, V-V., Kekäläinen, A., Keskinen, P., Ruuskanen, O-P & Vuori, L., 2019, Työttömyyden laajat kustannukset yhteiskunnalle, *Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja*, nr. 16/2019. Tillgänglig: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161296/16-2019-Tyottomyyden%20laajat%20kustannukset%20yhteiskunnalle.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Hämtad: 24.10.2022.
- Allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna, 2008, Svenska FN-förbundet Tillgänglig: <https://fn.se/wp-content/uploads/2016/07/Allmanforklaringomdemanskligarattigheterna.pdf> Hämtad: 16.11.2022.
- Askheim, O. P. & Starrin, B., 2007, *Empowerment i teori och praktik*, Gleerups, Malmö.
- Bergman-Pyykönen, M., 2009, "... för jag berättar ju det här också för mig själv.": *Aktionsforskning om livsberättelser som redskap i arbete med arbetslösa*, Avhandling pro gradu, Helsingfors universitet, FSKC. Tillgänglig: <https://fskc.fi/Site/Data/2067/Files/MBPprogradu%202009.pdf> Hämtad: 24.10.2022.
- Bolin, A. & Sorbring, E., 2020, Economic Support, Migration and Agency: The Experiences of Young People in Newly Arrived Families from Syria, *YOUNG – Nordic Journal of Youth Research*, 29(2), s. 157–174. Tillgänglig: SAGE Journals Hämtad: 7.3.2023.
- Cederlund, C., Berglund, S., 2014, *Socialpedagogik: pedagogiskt socialt arbete*, Liber, Stockholm.
- Elo, S. & Kyngäs, H., 2007, The qualitative content analysis process, *Journal of Advanced Nursing*, 62(1), s. 107–115.
- Elo, S., Kääriäinen, M., Kanste, O., Pölkki, T., Utriainen, K. & Kyngäs, H., 2014, Qualitative Content Analysis: A Focus on Trustworthiness, *SAGE Open*, 4(1), s.1–10. Tillgänglig: SAGE Journals Hämtad: 25.1.2023.
- Elonen, N., Niemelä, J. & Saloniemi, A., 2017, Aktivointi ja pitkäaikaistyöttömien monenlainen toimijuus, *Janus: sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 25(4), s. 280–296. Tillgänglig: Arto Hämtad: 2.11.2022.
- Friberg, F., 2012, Att göra en litteraturoversikt. I: Friberg, F., Dags för uppsats: Vägleddning för litteraturbaserade examensarbete, Studentlitteratur, Lund, s. 133–143.
- Finlands grundlag 11.6.1999/731, Finlands författningssamling. Tillgänglig: <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1999/19990731> Hämtad: 16.11.2022.

- Forsberg, C. & Wengström, Y., 2003, *Att göra systematiska litteraturstudier: Värdering, analys och presentation av omvårdnadsforskning*, Natur och kultur, Stockholm.
- Giddens, A. & Sutton, P. W., 2021, *Sociologi*, 6 uppl., Studentlitteratur AB, Lund.
- God vetenskaplig praxis*, 2021, Forskningsetiska delegationen (TENK). Tillgänglig: <https://tenk.fi/sv/forskningsfusk/god-vetenskaplig-praxis-gvp> Hämtad: 28.10.2022.
- Gundert, S. & Hohendanner, C., 2013, Do fixed-term and temporary agency workers feel socially excluded? Labour market integration and social well-being in Germany, *Acta Sociologica*, 57(2), s. 135–152. Tillgänglig: SAGE Journals Hämtad: 20.1.2023.
- Helminen, J., 2016, *Sosiaaliohjaus: Lähtökohtia ja käytäntöjä*, 1 uppl., Edita, Helsinki.
- Helminen, J., 2022, Sosiaaliohjauksen tekijät ja tehtävät, *Diak Työelämä*, 27, Diakoniammattikorkeakoulu, Helsinki.
- Henricson, M. & Billhult, A., 2017, Kvalitativ metod. I: Henricson, M., *Vetenskaplig teori och metod: Från idé till examination inom omvårdnad*, 2 uppl., Studentlitteratur, Lund, s. 111–119.
- Hirvilammi, T., Väyrynen, M., Stamm, I., Matthies, A-L. & Närhi, K., 2019, Reflecting on Work Values with Young Unemployed Adults in Finland, *Nordic Journal of Working Life Studies*, 9(2), s. 87–104. Tillgänglig: Academic Search Complete Hämtad: 11.1.2023.
- Hiswåls, A.-S. Marttila, A., Mälstam, E. & Macassa, G., 2017, Experiences of unemployment and well-being after job loss during economic recession: Results of a qualitative study in east central Sweden, *Journal of Public Health Research*, 6(3), s. 135–141. Tillgänglig: Academic Search Complete Hämtad: 2.11.2022.
- Hämäläinen, K., 2013, Aktivointipolitiikan talouspoliittiset tavoitteet, tulokset ja merkitys yhteiskunnassa. I: Karjalainen, V. & Keskitalo, E., *Kaikki työuralle!: Työttömien aktivipolitiikkaa Suomessa*, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, s. 173–189. Tillgänglig: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104433/URN_ISBN_978-952-245-888-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y Hämtad: 8.12.2022.
- Hönkkä, P., Vähäsantanen, K. & Saarinen, J., 2010, Toimijuuden tilat ja tunnot: opettajien muuttuva työ koulutusorganisaatioissa. I: Collin, K. *Luovuus, oppiminen ja asiantuntijuus: Koulutuksen ja työelämän näkökulma*, WSOYpro, Helsinki, s. 141–159.
- IFSW, 2014, *Global Definition of Social Work*. Tillgänglig: <http://ifsw.org/get-involved/global-definition-of-social-work/> Hämtad: 10.10.2022.

- Jacobsen, D. I., 2007, *Förståelse, beskrivning och förklaring: Introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete*, Studentlitteratur, Lund.
- Julkunen, R., 2013, Aktivointipolitiikka hyvinvointivaltion paradigman muutoksena. I: Karjalainen, V. & Keskitalo, E., *Kaikki työuralle!: Työttömien aktiivipolitiikkaa Suomessa*, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, s. 21–44. Tillgänglig: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104433/URN_ISBN_978-952-245-888-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y Hämtad: 8.12.2022.
- Juvonen, T., 2014, Kulttuurisesti määrittynyt täytyminen osana nuorten aikuisten toimijuutta, *Nuorisotutkimus*, 32(3), s. 3–16. Tillgänglig: Arto Hämtad: 15.12.2022.
- Keskitalo, E. & Karjalainen, V., 2013, Mitä on aktivointi ja aktiivipolitiikka? I: Karjalainen, V. & Keskitalo, E., *Kaikki työuralle!: Työttömien aktiivipolitiikkaa Suomessa*, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, s. 7–18. Tillgänglig: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104433/URN_ISBN_978-952-245-888-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y Hämtad: 8.12.2022.
- Kjellström, S., 2017, Forskningsetik. I: Henricson, M., *Vetenskaplig teori och metod: Från idé till examination inom omvårdnad*, 2 uppl., Studentlitteratur, Lund, s. 57–77.
- Kurki, L., 2000, *Sosiokulttuurinen innostaminen: Muutoksen pedagogiikkaa*, Vastapaino, Tampere.
- Kurki, L., Nivala, E. & Sipilä-Lähdekorpi, P., 2006, *Sosiaalipedagoginen sosiaalityö koulussa*, Finn Lectura, Helsinki.
- Lag om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte 2.3.2001/189, Finlands författningssamling. Tillgänglig: <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2001/20010189?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=2.3.2001%2F189> Hämtad: 6.1.2023.
- Lundman, B. & Hällgren-Graneheim, U., 2008, Kvalitativ innehållsanalys. I: Granskär, M. & Höglund-Nielsen, *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvård*, Studentlitteratur, Lund, s. 159–172.
- Lähteenmaa, J., 2010, Nuoret työttömät ja taistelu toimijuudesta, *Työpoliittinen aikakauskirja*, 53(4), s. 51–63. Tillgänglig: Arto Hämtad: 1.3.2023.
- Lähteenmaa, J., 2011, Nuoret työttömät ja yliviritetty toimijuus, *Nuorisotutkimus*, 29(4), s. 47–60. Tillgänglig: Arto Hämtad: 2.11.2022.
- Meeuwisse, A., Sunesson, S. & Swärd, H., 2006, *Socialt arbete: En grundbok*, 2 uppl., Natur & Kultur, Stockholm.
- Meeuwisse, A. & Swärd, H., 2013, *Perspektiv på sociala problem*, 2. omarb. Utg., Natur och kultur, Stockholm.

- Meeuwisse, A., Swärd, H., Sunesson, S. & Knutagård, M., 2016, *Socialt arbete: En grundbok*, 3 uppl., Natur & Kultur, Stockholm.
- Morrish, N. & Medina-Lara, A., 2021, Does unemployment lead to greater levels of loneliness? A systematic review, *Social Science & Medicine*, 287(1143339), s. 1–21. Tillgänglig: ScienceDirect Hämtad: 19.1.2023.
- Mårtensson, J. & Fridlund, B., 2017, Vetenskaplig kvalitet i examensarbete. I: Henricson, M., *Vetenskaplig teori och metod: Från idé till examination inom omvårdnad*, uppl. 2:1, Studentlitteratur, Lund, s. 421–438.
- Mäki-Opas, T., Pieper, R. & Vaarama, M., 2022, Exploring the capability approach to quality of life in disadvantaged population groups, *Scientific Reports*, 12(1), s.1–11. Tillgänglig: Academic Search Complete Hämtad: 11.1.2023.
- Mäkinen, P., Raatikainen, E., Rahikka, A. & Saarnio, T., 2011, *Ammattina sosionomi*, WSOYpro, Helsinki.
- Mäntyneva, P., 2019, Toimijuuden vahvistumisen edellytykset kuntouttavassa työtoiminnassa, *Sosiaalipedagoginen aikakausikirja*, 20, s. 11–36. Tillgänglig: Arto Hämtad: 1.3.2023.
- Mäntyneva, P. & Isola, A., 2019, Toimintamahdollisuuksien avaruus ja toimijuuden suunnat kuntouttavassa työtoiminnassa, *Janus: sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 27(3), s. 246–263. Tillgänglig: Arto Hämtad: 2.11.2022.
- Mäntysaari, M., 2019, Sosiaalityö ja työttömyys, *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 27(2), s. 181–187. Tillgänglig: Arto Hämtad: 10.11.2022.
- Mönkkönen, K., Kekoni, T. & Pehkonen, A., 2019, *Moniammatillinen yhteistyö: Vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysalalla*, Gaudeamus, Helsinki.
- Niemelä, J., Koivusilta, L., Elonen, N. & Saloniemi, A., 2020, Työvoimapolitiikka ja hyvinvointi - kuka hyötyy toimenpiteistä? *Työelämän tutkimus*, 18(4), s. 340–356. Tillgänglig: Arto Hämtad: 16.12.2022.
- Nivala, E. & Ryyänen, S., 2019, *Sosiaalipedagogiikka: Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa* Gaudeamus, Helsinki.
- Näkki, P., 2016, Sosiaaliohjaus aikuissosiaalityössä. I: Helminen, J., *Sosiaaliohjaus: Lähtökohtia ja käytäntöjä*, 1 uppl., Edita, Helsinki, s. 100–114.
- Parpo, A., 2007, *Työllistymisen esteet*, Raportteja/Stakes, nr. 11/2007. Tillgänglig: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77021/R11-2007-VERKKO.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Hämtad: 24.10.2022.

- Patel, R. & Davidson, B., 2019, *Forskningsmetodikens grunder: Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*, 5 uppl., Studentlitteratur, Lund.
- Raatikainen, E., Rahikka, A., Saarnio, T., Vepsä, P. & Hyvärinen, H., 2019, *Ammattina sosionomi*, 3 uppl., uudistettu painos, Sanoma Pro Oy, Helsinki.
- Sage, D., 2018, Reversing the Negative Experience of Unemployment: A Meditating Role for Social Policies?, *Social Policy & Administration*, 52(5), s. 1043–1059. Tillgänglig: Academic Search Complete Hämtad: 14.12.2022.
- Sosiaali- ja terveysministeriö, 2017, *Sosiaalihuoltolain soveltamisopas*, nr. 5, Helsinki. Tillgänglig: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80391/05_17_Sosiaalihuoltolain%20soveltamisopas.pdf?sequence=1&isAllowed=y Hämtad: 19.10.2022.
- Socialvårdslag 30.12.2014/1301*, Finlands författningssamling. Tillgänglig: <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2014/20141301> Hämtad: 6.1.2023.
- Talentia, 2018, *Vardagen, värderingar och etiken: Etiska riktlinjer för yrkespersoner inom det sociala området*. Tillgänglig: <https://talentia.lukusali.fi/#/reader/9eaa5714-da82-11ec-b195-00155d64030a> Hämtad: 28.9.2022.
- Tilastokeskus, 2022, *Työllisyys kasvoi maaliskuussa 2022 vuoden takaiseen verrattuna*. Tillgänglig: <https://tilastokeskus.fi/julkaisu/ckttqr88am80b53986vnjg5> Hämtad: 22.12.2022.
- Tjersland, O. A., Engen, G., Jansen, U. & Lindelöf, I., 2011, *Allianser: Värderingar, teorier och metoder i socialt arbete*, Studentlitteratur, Lund.
- Tuominen, T., 2021, Arjen toimijuus aikuissosiaalityön nuorilla miesasiakkaila. I: Matthies, A., Svenlin, A., Turtiainen, K. & Alho, S., *Aikuissosiaalityö: Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus*, Gaudeamus, Helsinki, s.101–117.
- Uusikangas, S. & Hiilamo, H., 2020, Nuorten aikuisten aktivointi, sanktiot ja poiskäännyttäminen TE-palveluissa. I: Määttä, M. & Souto, A-M., *Tutkittu ja tulkittu Ohjaamo: Nuorten ohjaus ja palvelut integraatiopyörteessä*, Nuorisotutkimusverkosto, s. 120–145. Tillgänglig: https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/tutkittu_ja_tulkittu_ohjaamo_web.pdf Hämtad: 8.12.2022.
- Vaarama, M., Karvonen, S., Kestilä, L., Moisio, P. & Muuri, A., 2014, *Suomalaisten hyvinvointi 2014*, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.
- Wrede-Jäntti, M., 2010, *Pengarna eller livet?: En kvalitativ och longitudinell studie om långtidsarbetslösa unga i ett aktörsperspektiv*, Doktorsavhandling, Helsingfors universitet, Forskning, nr. 31/2010, Institutet för hälsa och välfärd. Tillgänglig: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80137/836e3eda-87c1-429a-9ac4-0748aa44b03c.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Hämtad: 10.11.2022.

Åkerblad, L. & Haapakoski, K., 2022, Toivo työelämän marginaaleissa, *Yhteiskuntapolitiikka*, 87(1), s. 96–101. Tillgänglig: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143956/YP2201_Åkerblad%26Haapakoski.pdf?sequence=1&isAllowed=y Hämtad: 10.11.2022.

9 Bilagor

Bilaga 1.

Sökning	Databas	Sökord	Träffar	Inkluderade i lärdomsprov
1	Arto	työttömyys OR työtön AND toimijuus or toimija or toimijuuden	25	3
2	Medic	Työttömyys	72	0
3	SveMed+	arbetslöshet AND aktörskap	0	0
4	SveMed+	arbetslöshet AND social handledning	0	0
5	SveMed+	arbetslöshet AND aktivering	1	0
6	SveMed+	arbetslöshet AND socialt arbete	11	0
7	EBSCO	unemployment AND agency AND social work	81	1
8	Arto	Toimijuus OR toimija OR toimijuuden AND aktivointi	21	1
9	Arto	Aktivointi AND työtön OR työttömyys	20	1
10	Arto	toimijuus OR toimija OR toimijuuden AND palvelujärjestelmä	63	0
11	EBSCO	unemployment or unemployed or jobless or job loss or no-job or long-term unemployed AND Finland AND agency AND activation	287	2

12	Sage Journals	unemployment AND agency AND social work	44	0
13	Sage Journals	activity AND un- employed AND social work	1	0
14	Arto	toimijuus AND kuntouttava työtoiminta	6	1
15	Arto	työttömyys AND toimijuus	5	1

Bilaga 2.

Nr	Författare Rubrik Årtal	Metod Antal respondenter Plats	Syfte	Vilken forsknings- fråga arti- keln berör (1 & 2)	Resultat
1.	Mäntyneva & Isola Toimintamahdollisuuk- sien avaruus ja toimijuuden suunnat kuntouttavassa työtoiminnassa 2019	Etnografisk intervju och material från arbete på fältet 37 intervjuer var av 11 användes Finland	Vilka handlingsmöjligheter rehabiliterande arbetsverksamhet erbjuder och hur deltagarnas aktörskap är inriktat när deltagande i rehabiliterande arbetsaktiviteter varit en positiv sak i livet.	2	Handlingsmöjligheterna är uppbyggda av en mängd olika saker som möjliggör att vara, fungera och uppnå mål. Aktörskapen riktar sig i fortsatt arbetsverksamhet, utbildning, arbetsliv och ett aktivt liv utanför arbetslivet.
2.	Elonen, Niemelä, & Saloniemi Aktivointi ja pitkäai- kaistyöttömien mo- nenlainen toimijuus 2017	Halvstrukturerade temaintervjuer 16 respondenter Finland	Förtydliga bilden av arbetslösas aktivitet, effekten av aktive- ringsåtgärder och hur aktiveringsåtgärder påverkar arbetslösas egna tolkningar av sina resurser att fun- gera på arbetsmark- naden.	1 & 2	Alla intervjuade visade aktivitet. Individuella och situations bundna faktorer lyftes fram som begränsande och möj- liggörande faktorer i ar- betslivet. Det hittades tre typer av aktivitet.
3.	Lähteenmaa Nuoret työttömät ja yliviritetty toimijuus 2011	Empiriskt material samlat in genom nätenkäter 441 respondenter	Vad som händer med ungas upplevelse av att fungera som aktiva aktörer och deras handlingsmöjligheter vid arbetslöshet.	1	Den arbetslösas möjligheter till aktörskap är mycket begränsade. Aktörskap begränsas av bland annat brist på pengar,

		Finland			riktlinjer och restriktioner man måste följa för att få arbetslöshetsersättning.
4.	Juvonen Kulttuurisesti määrit- tynyt täytyminen osana nuorten aikuis- ten toimijuutta 2014	Analysering av ljud- upptagningar av sam- tal mellan unga och uppsökande ung- domsarbetare 21 ljudinspelningar Huvudstadsregionen i Finland	Unga vuxnas aktörskap ur ett perspektiv av kulturella förväntningar. Hur krav byggs upp i förhandlingssituatione r som en del av den unga vuxnas aktörskap.	2	"Att måsta" (having to) kan öppna möjligheter men också leda till be- gränsning av aktörskap. Det är den del som ut- trycker gränserna för aktörskap i form av fri- het och val.
5.	Niemelä, Koivusilta, Elonen & Saloniemi Työvoimapolitiikka ja hyvinvointi: kuka hyö- tyy toimenpiteistä? 2020	Enkätstudie 138 respondenter Finland	Påverkan av arbetspo- litiska åtgärder till för- ändringen av långtids- arbetslösas välbefin- nande.	2	Arbetslösas egna önskemål och mål bör tas på allvar för att garantera effektiviteten i åtgärderna.
6.	Hirvilampi, Väyrynen, Stamm, Matthies & Närhi Reflecting on work values with young un- employed adults in Finland 2019	Gruppintervjuer 6 grupper med sammanlagt 29 respondenter Finland	Unga arbetslösa personers interna samtal om arbetsvärden.	1 & 2	Fem teman för oro påvisar att unga är begränsade aktörer i en föränderlig kontext av global miljö, nordisk arbetsmarknad och aktiveringspolitik.
7.	Mäki-Opas, Pieper & Vaarama Exploring the capabil- ity approach to quality of life in disadvan- taged population groups 2022	Analyserat data från befintlig informationsbank producerat i forskningsprojektet ”Inclusive promotion of health and wellbeing” (PROMEQ, 2016– 2019) 866 respondenter	Bestämningsfaktore n enligt kapacitetsmetoden för livskvalitet i fyra missgynnade befolkningsgrupper. Direkta och indirekta effekterna av individuella och strukturella faktorer och förmågor på gruppernas livskvalitet.	1	Förmågor har avgörande direkta och förmedlande roller för att uppnå bra kvalité i livet i de missgynnade befolkningsgrupperna. Individuella faktorer hade bara små effekter medan särskilt de strukturella faktorerna påverkade livskvaliteten.

		Finland			
8.	Sage Reversing the Negative Experience of Unemployment: A Mediating Role of Social Policies? 2018	Halvstrukturerade intervjuer 12 respondenter Manchester, Birmingham och Bristol i Storbritannien	Undersöker varför arbetslöshet ofta upplevs på ett mycket negativt sätt och utforskar socialpolitikens potentiellt förmedlande roll.	1 & 2	Tre former av förlust identifieras: förlust av aktörskap, förlust av funktionerna för betalt arbete och förlust av social status. Arbetsmarknadspolitikerna har potential att både intensifiera och mildra de förluster som upplevts under en period av arbetslöshet.
9.	Mäntyneva Toimijuuden vahvistumisen edellytykset kuntouttavassa työtoiminnassa 2019	Etnografiska intervjuer och dagboksmaterial från fältet 37 intervjuer Finland	Hur deltagarnas aktörskap kan stärkas i rehabiliterande arbetsverksamhet.	2	Resultaten ökar förståelsen för hur motivation och engagemang, behovet av rehabiliterande arbetsverksamhet och positiva horisonter för den närmaste framtiden stärker aktörskapet.
10.	Lähteenmaa Nuoret työttömät ja taistelu toimijuudesta 2010	Empiriskt material samlat in genom nätenkäter 441 respondenter Finland	Vilka faktorer ger övergripande stöd och vilka förhindrar unga arbetslösa upplevelser av aktörskap.	1 & 2	Arbetskraftsmyndigheternas aktiveringsåtgärder stödjer en del av de unga arbetslösa. Men det finns en del med vilja att fungera som aktiva aktörer som upplever aktiveringen förolämpande och försvagande för den egna aktörskapen.